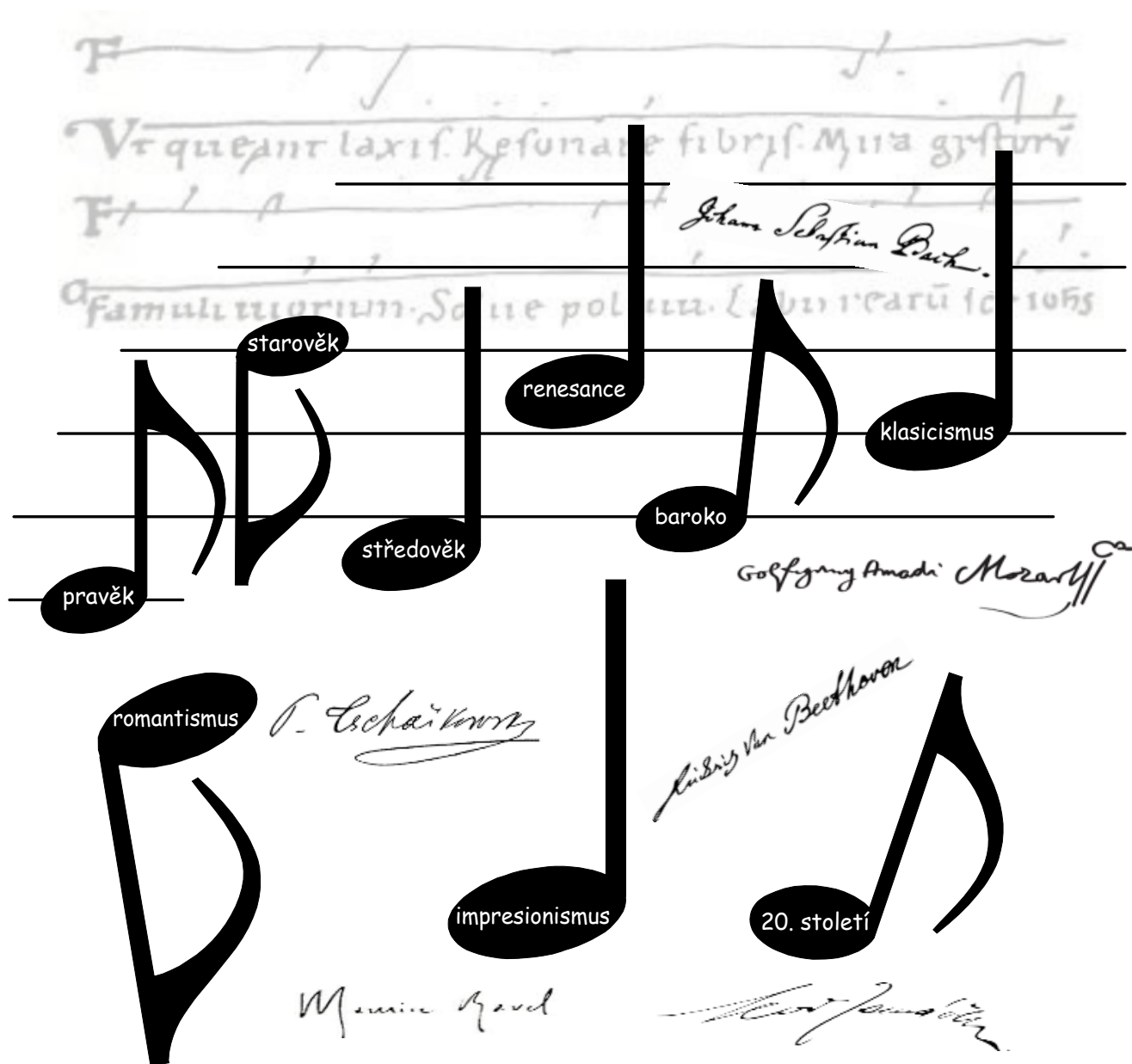

Hudební nauka

5. ročník

Tento výukový materiál je určen výhradně pro potřeby učitelů a žáků
základní umělecké školy Voborského, Botevova 3114,
143 00 Praha 4 - Modřany

Autor: Běla Kliková

Software: Smart Notebook 10 - držitel licence ZUŠ Voborského, Praha 4 - Modřany

2018

Použitá literatura: internetové zdroje

pravěk:	https://cs.wikipedia.org/wiki/Prav%C4%9Bk moodle.gybon.cz/mod/page/view.php?id=221 www.zcsol.cz/.../2016-10-03-11_954_rosaad___qqHV8_puvod_hudby_pravek www.iss-cheb.cz/images/housle/cast_1.pdf gb4c.wz.cz/literatura/30_vztah_literatury_a_ostatnich_druhu_umeni_hudba.doc
starověk:	EGYPT.slechtova-lucia.wgz.cz/rubriky/hudba/hudba-velkych-starovekych-kultur www.starovekyegypt.net www.cojeco.cz/index.php?id_desc=3894&s_lang=2...1...antická%20hudba https://novotnaire.blogspot.com/2015/05/dejiny-hudby-stare-reckodejiny-hudby.html https://cs.wikipedia.org/wiki/Seikilova_p%C3%ADse%C5%88 moodle.gybon.cz/mod/page/view.php?id=222 https://www.odmaturuj.cz/hudba/starovek-v-hudbe/ https://www.online.muni.cz/vite/5864-vodni-varhany-jak-funguje-zapomenuty-anticky-nastroj
středověk:	http://www.radio.cz/cz/static/strucne-dejiny-hudby/stredovek https://novotnaire.blogspot.cz/2015/05/dejiny-hudby-cast-3-rany-stredovek.html http://www.riedova.cz/po-stopach-stredoveke-hudby-gregoriansky-choral/ http://www.elthin.cz/stredoveka-hudba.php https://www.skolajih.cz/vyuka/niklova_miluse/002/.../strucne_dejiny_hudby.pdf https://cs.wikipedia.org/wiki/Neumy
renesance:	http://archiv.radio.cz/hudba/renesance.html https://cs.wikipedia.org/wiki/Giovanni_Pierluigi_da_Palestrina www.rozhlas.cz/klasika/skladatele/_zprava/palestrina-giovanni-pierluigi-da--175650 www.hradpecka.cz/hrad-8/krystof-harant/ https://www.skolajih.cz/vyuka/niklova_miluse/002/.../strucne_dejiny_hudby.pdf
baroko:	https://cs.wikipedia.org/wiki/Fuga zameklomnice.cz/pdf/implementace/docs/1_rocnik/SOS/HV/hv_teorie.pdf www.pragueclassic.com/skladatele/antonio-vivaldi.html https://cs.wikipedia.org/wiki/Antonio_Vivaldi www.cubitus.eu/repertoar-sboru/20-johann-sebastian-bach
klasicismus:	https://www.skolajih.cz/vyuka/niklova_miluse/003/dokumenty/strucne_dejiny_hudby.pdf https://www.wlyceum.cz/web/soubory/rp_iva-buryskova.pdf www.rozhlas.cz/klasika/skladatele/_zprava/joseph-haydn--1574523 https://www.fdb.cz/lidi-zajimavosti/64907-joseph-haydn.html www.peengel.cz/mozart_nemoci_a_smrt.htm https://dSPACE5.zcu.cz/bitstream/11025/27431/1/DP%20Kasikova.pdf https://relax.lidovsky.cz/prisel-k-nam-genius-0o0-zajimavosti.aspx?c=A060113_153743_In_zabava_hlm www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/heslo/?id=5661
romantismus:	https://www.uhk.cz/cs-CZ/Download?DocumentId=18731 https://www.uhk.cz/cs-CZ/Download?DocumentId=18785 www.rozhlas.cz/socr/slovník/_zprava/hudebni-formy--1602301 https://www.casopisharmonie.cz/serialy/skladatel-mesice-franz-schubert.htm https://is.jamu.cz/th/14644/hf_m/text_prace.pdf https://theses.cz/id/7j4zp6/Adela_Krupova_diplomova_prace.pdf https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/130077241 https://ustecky.denik.cz/z-regionu/richard-wagner-nelehky-zivot-v-zajeti-hudby-20130312.html
hudba 20. století:	http://www.iss-cheb.cz/images/housle/cast_5.pdf https://postopachleosejanacka.wordpress.com/leos-janacek/ www.ceskatelevize.cz/.../1439040-leos-janacek-moravsky-podivin-svetove-proslulosti http://www.czechmusic.net/klasika/janacek.htm http://www.czechmusic.net/klasika/martinu.htm

Použitá literatura:

Alexandros Charalambidis, Lukáš Hurník, Zbyněk Císař, Jiří Pilka, Dalibor Matoška: Hudební výchova pro 6. ročník základní školy. SNP, a. s. 1998	Dagmar Lisá: Hudební nauka pro malé i větší muzikanty 2. EDITIO BÄRENREITER PRAHA, spol. s.r.o. 2004
Alexandros Charalambidis, Jiří Pilka, Zbyněk Císař: Hudební výchova pro 8. ročník základní školy. SNP, a. s. 1998	Martin Vozar: Hudební nauka pro ZUŠ pracovní sešit, 5. ročník
Alexandros Charalambidis, Jiří Pilka, Zbyněk Císař: Hudební výchova pro 9. ročník základní školy. SNP, a. s. 1998	Jaroslav Smolka a kolektiv: Dějiny Hudby. TOGGA agency s ČHF Mirko Očadlík: Svět orchestru. Panton 1965

Obsah:

4. - 5. Některé hudební pojmy I, II,
2. - 13. Počátky hudby - pravěk, starověk I, II, III, IV, středověk I, II, III,
14. - 15. Renesance I, II, G. P. da Palestrina
... opakujeme si hudební teorii (1)
... opakujeme si hudební teorii (2)
18. Hudba v období baroka I,
19. Hudba v období baroka II, skladebné druhy barokní hudby
20. Barokní hudební nástroje
21. Skladatelé baroka I,
22. Skladatelé baroka II, A. Vivaldi
23. Skladatelé baroka III, G. F. Händel
24. Skladatelé baroka IV, J. S. Bach
25. Hudba v období klasicismu
26. Motiv a téma
27. Dvoutaktí, hudební věta a perioda
... procvič si hudební větu a periodu
29. - 30. Malá písňová forma dvoudílná, trojdílná
31. Velká písňová forma
32. Skladebné druhy klasicistní hudby
33. Orchester v období klasicismu
34. Skladatelé v období klasicismu I, J. Haydn
35. Skladatelé v období klasicismu II, W. A. Mozart
36. Skladatelé v období klasicismu III, L. van Beethoven
... opakujeme si hudební teorii (3)
... opakujeme si hudební teorii (4)
39. Hudba romantického období
40. Skladebné druhy hudby romantismu
... opakujeme si hudební teorii (5)
42. Skladatelé romantismu I, F. Schubert
43. Skladatelé romantismu II, F. Chopin
44. Skladatelé romantismu III, R. Schumann
45. Skladatelé romantismu IV, P. I. Čajkovskij
46. Skladatelé romantismu V, R. Wagner
47. N. Rimskij - Korsakov: Šeherezáda
48. Česká národní škola, co si pamatujeme o B. Smetanovi a A. Dvořákovi
... opakujeme si hudební teorii (6)
50. Impresionismus, C. Debussy
51. M. Ravel, M. de Falla
52. Hudba 20. století, A. Schönberg, I. Stravinskij, dodekafonie,
53. Hudba 20. století, L. Janáček, B. Martinů
54. Poslech
55. Co musím umět na pololetní/závěrečný test

Opakování ze 3. a 4. ročníku:

Některé hudební pojmy

Hudba je umění, vyjádřené tóny. Podle určení je rozdělena na:

- 1) hudbu instrumentální
- 2) hudbu vokální
- 3) hudbu vokálně - instrumentální

Hudba instrumentální je určena pro hudební nástroje.

Podle počtu hráčů jsou instrumentální skladby rozděleny na skladby: 1) **sólové** (sólista = jeden hráč)
2) **komorní** (od 2 - 9 hráčů)
3) **orchestrální**

Komorní soubory vznikají podle počtu hráčů. Jsou to:

dua (nejmenší komorní soubor - dva hráči), **tria**, **kvarjeta**, **kvinteta**, **sexteta**, **septeta**, **okteta**, **noneta** (9 hráčů).

Orchestry jsou rozděleny podle počtu hudebníků na: **komorní** a **symfonické**.
podle nástrojového obsazení na: **smyčcové**, **dechové**, **jazzové**.

Hudebník, který vede orchestr se nazývá **dirigent**. Pracuje s **partiturou** (notový zápis všech hlasů - nástrojů).

Hudba vokální je určena pro lidský hlas.

Podle počtu zpěváků jsou vokální skladby rozděleny na skladby: 1) **sólové** (sólista = jeden zpěvák)
2) **sborové**

Sbory jsou rozděleny podle počtu zpěváků na **komorní** (kolem 20 členů)
a **velké pěvecké sbory** (nad 20 členů).

Podle obsazení jsou **pěvecké sbory** rozděleny na **mužské**, **ženské**, **smíšené**, **dětské**, **chlapecké**.

Pěvecké hlasy jsou rozděleny podle výšky hlasu na: **soprán** (vysoký ženský hlas),
alt (nízký ženský hlas),
tenor (vysoký mužský hlas),
bas (nízký mužský hlas).

Hudebník, který vede sbor se nazývá **sbormistr**. Pracuje s **partiturou** (notový zápis všech zpěvních hlasů).

Hudba vokálně - instrumentální je určena pro lidský hlas s doprovodem hudebních nástrojů.

Vokální a vokálně instrumentální druhy skladeb

Píseň: je jednoduchá vokální nebo vokálně-instrumentální skladba s textem.

Může být **lidová**, tj. píseň, která nemá autora (skladatele) a je známa jen z ústního podání.

Může být **umělá**, tj. píseň, která má svého skladatele.

Jiné rozdělení: **jednohlasá** (má pouze jednu hlavní melodii), **vícehlasá** (např. dvojhlasá, tříhlasá, čtyřhlasá...), **sólová** (jen pro jednoho zpěváka), **sborová**.

Kantáta: je rozsáhlá vokálně-instrumentální skladba pro sólisty, sbor, orchestr a někdy i pro recitátora (mluvené slovo).

Oratorium: podobně jako kantáta je rozsáhlá vokálně-instrumentální skladba pro sólisty, sbor a orchestr, původně duchovní skladba na náměty z bible.

Opera: je hudebně dramatické dílo (druh zpívaného divadla). V opeře je zastoupeno několik druhů umění: **vokálně-instrumentální hudební, dramatické, výtvarné** někdy i **taneční**. Skladatel ji píše na předem připravený text, tzv. **libreto**. Opera je rozdělena na několik **dějství** (jednání). Významný sólový výstup zpěváka se nazývá **árie**.

Hudební dílo podobné opeře je **opereta** (druh zpívaného divadla se zábavnějším dějem i jednodušší hudbou).

Základní vyjadřovací prostředky hudby jsou:

melodie, rytmus, tempo, dynamika, harmonie a instrumentace (=nástrojové obsazení).

Hudba, vyjádřená pouze základními vyjadřovacími prostředky je hudba **absolutní**.

Absolutní hudba nemá žádný mimohudební námět, posluchač si sám představí, co mu hudba sděluje.

Skladby jsou nazvány jen obecnými názvy - sonáta, symfonie, menuet, gavotta, valčík, koncert, koncertino.

Hudba, která vyjadřuje hudebními prostředky mimohudební děj, je hudba **programní**.

Programní hudba je ještě přesnější. Umí vyjádřit **pocity, nálady, popsat přírodu, připomenout historické události, vyprávět příběhy**. Skladbu, patřící k programní hudbě poznáme nejčastěji podle jejího názvu - Obrázky z výstavy, Má vlast, Zlatý kolovrat, Romeo a Julie.

Druhy skladeb programní hudby

Melodram: je spojení hudby a mluveného slova.

Může být **scénický** - podobá se spíše divadlu.

Může být **koncertní** - komornější.

Symfonická báseň: je rozsáhlejší jednovětá orchestrální skladba, ve které je zhudebněn určitý příběh. Abychom pochopili obsah symfonické básně, musíme se předem seznámit s daným námětem.

Balet: je jevištní dílo, kde děj je vyjádřen hudbou, tancem a pantomimou. Hudba k baletu je skladatelem napsána na předem připravený námět - **libreto**.

Stejně jako v opeře, má balet několik dějství.

Počátky hudby - pravěk

Pravěk je období vzniku a vývoje člověka. Zdrojem bližšího poznání období pravěku jsou kosterní pozůstatky a různé památky dávných kultur.

Na otázku kdy a kde vznikla hudba neznáme odpověď. Můžeme se jen domnívat, že první hudební projevy člověka jsou stejně tak staré, jako je lidská řeč. Zřejmě se rozvíjely společně a měly zpočátku pouze dorozumívací úlohu. Pravěcí lidé si různými pokřiky předávali informace třeba i na velkou vzdálenost.

Hudba mohla vzniknout napodobením zvuků přírody (ptačí zpěv) nebo také napodobením hlasů zvířat. Prvním hudebním projevem člověka mohlo být rytmické tleskání, dupání, výkřiky, zrychlená řeč. Rytmus a rytmické cítění se vyvíjelo v souvislosti s nějakými opakujícími se ději - kroky, dech, tlukot srdce apod.

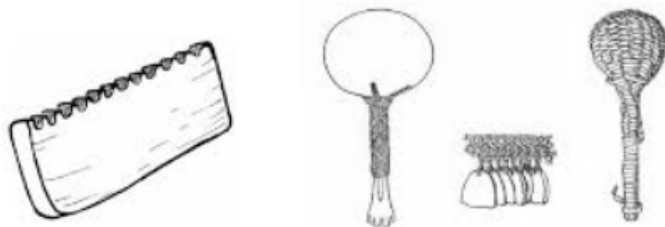

Hudba magická

- hudbě pravěcí lidé přisuzovali kouzelnou moc. Stává se součástí **rituálů (obřadů)**, kterými pomocí tance a zpěvu přivolávali dobrý lov. Věřili, že hudba pomáhá zabránit přírodním pohromám, dokáže odehnat nemoc... .

Nejstarší památky

- o pravěké hudbě jsou staré asi 40 000 let př. n. l. Hudební historii lidstva nám pomáhá rozluštit archeologie. Např. nálezy různých nástěnných maleb v jeskyních nebo různých předmětů. Nejstarší malbou je vyobrazení kouzelníka v Jeskyni Tří bratří v jižní Francii, kde kouzelník oblečený do zvířecí kůže hraje na nástroj. Nejstarší nálezy hudebních nástrojů jsou: škrabky, kostěné píšťaly, mušle, ulity, chřestidla, rohy zvířat, luky.

Hudbu našich pravěkých předků můžeme připodobnit k hudbě dnešních domorodých kmenů, které žijí na úrovni doby kamenné.

Počátky hudby - starověk

Za starověk označujeme historické období, ve kterém vznikají první civilizace.

Egypt

- egyptská kultura patří k jedné z nejvyspělejších a nejstarších ze starověkých civilizací. O konkrétní podobě egyptské hudby nemáme žádné podrobnější informace. Neexistují totiž žádné písemné záznamy hudby. Informace o staroegyptské hudbě poskytují jen nástěnné malby v královských hrobkách faraónů a vysoce postavených hodnostářů. Jsou na nich znázorněny výjevy z jejich života spojené s hudbou a tancem. Dochovaly se i některé z hudebních nástrojů, které přežily dlouhou dobu od jejich vzniku až do objevení.

Hlavním nástrojem Egyptanů byla **harfa**, do země byla dovezena **loutna**. Nejstarším dechovým nástrojem se stala **podélná flétna**, vyráběná z dutých bambusových nebo rákosových trubic. Kromě fléten se vyskytovaly **dvojitě šalmaje** (dvojhoboj), složené ze dvou stejně dlouhých trubic, které při hře drží obě ruce. Nejrozšířenějším bicím nástrojem byla **řehlačka sistrum**, složená z volně pohyblivých kovových lístků navlečených na několika vodorovných drátech.

Dvojitý hoboje, loutna a harfa
(nástěnná kresba z thébské hrobky)

Hudebníci hrající na flétny
(nástěnná kresba z thébské hrobky)

Řecko

- velmi významné postavení ve starověké hudební kultuře mělo řecké umění. Hudba v životě Řeků zaujímala mimořádné místo. Stala se součástí jiných uměleckých oborů, byla spojována s poezií, tancem, divadlem. Zněla při náboženských obřadech a společenských slavnostech.

Řecká hudba byla jednohlasá, zpívaná buď sólově nebo sborově. Velká pozornost byla věnována i nástrojové hře.

K nejpoužívanějším hudebním nástrojům patřily - **lyra, kithara a harfa**. Z dechových **aulos, panova flétna, roh keras**, různé bicí nástroje podobné **kastanětám, malé činely a bubínky**. Řeckým vynálezem jsou **vodní varhany**.

kithara

lyra

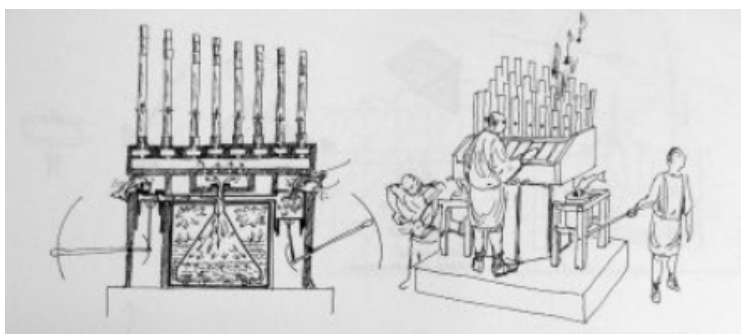
harfa

panova flétna

aulos

vodní varhany

Princip varhan spočíval v soustavě píšťal, které rozeznával proud vzduchu poháněný vodou.

- Melodii Řekové nezapisovali melodie pomocí not, ale k označování tónů používali **písmena z řecké abecedy**. Písmenka, která zachycovala pouze výšky tónů, zapisovali přímo nad text, rytmus se řídil podle textu básně.
- Ve starověkém Řecku se dochovalo tímto způsobem zapsaných několik hudebních památek. Za jednu **z nejstarších** je považována

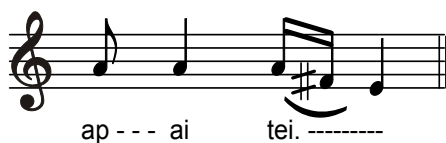
Seikilova píseň.

Seikilova píseň

je nejstarší známou písní evropské hudby, ze které se dochoval úplný text a melodie. Její zápis byl nalezen na sloupu náhrobku jakéhosi **Seikila**.

ΟΧΟΝ ΖΗΣ ΦΑΙΝΟΥ
ΜΗ ΔΕΝ ΟΛΘΕ ΣΥ
ΛΥ ΠΟΥ ΠΡΟΣΟΛΙ
ΓΟΜΕΣ ΤΙ ΤΟ ΖΗΝ
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΧΡΟ
ΝΟΣ ΑΠΑΙΤΕΙ

Přibližný překlad:

Vy hořící pochodně,
nesmutněte.
I za dlouhý život,
čas si žádá svou daň.

Řím

- řeckou hudební kulturu přejali Římané. I zde se stala hudba součástí dramatických her, uplatňovala se v tzv. **pantomimě**, která se spíše podobala dnešnímu baletu. Pěstoval se sborový i sólový zpěv a rozvíjela se nástrojová hudba. Oblíbenými nástroji byly **lyra**, **loutna** a k vojenským účelům se používaly **trubky** a **rohy**. Módním nástrojem se staly již dříve vynalezené **vodní varhany**.

Hlučná hudba zněla při zápasech v cirku, kde měla za úkol vyprovokovat bojovníky i diváky. Hudebníci nebyli tolik uznáváni, jako v Řecku.

Po zániku římské říše se stali bezprávními tuláky.

Řecké a římské starověké umění označujeme pojmem **antika**.

antické vodní varhany.

Vyhledej na internetu další oblasti starověké hudební kultury a napiš, co tě zaujalo.

Počátky hudby - středověk

Ve středověké společnosti měla v rukou veškerou moc šlechta a církev. Většina obyvatelstva žila jako jejich poddaní. Do povědomí lidí vstoupila víra. Věřili, že pozemský život je dočasný, po něm bude následovat život věčný na nebi pro ty, kteří žili dobře a spravedlivě. Na oslavu Boha se stavěly kostely a chrámy, ve kterých se scházeli lidé při bohoslužbách.

Středověká hudba se stala důležitou součástí **křesťanské bohoslužby**. **Liturgický** (náboženský) **zpěv** byl součástí církevních obřadů. Základem hudebního projevu ve středověku byl **chorál**. Byl to **jednohlasý zpěv na latinské duchovní texty**. První křesťanské zpěvy se velmi rychle rozšířily do celé střední a západní Evropy. Na konci 6. století tehdejší **papež Řehoř** (cizím slovem **Gregorius**) shromáždil všechny dostupné zpěvy a uspořádal je do zpěvníku. Tento obsáhlý soubor křesťanských zpěvů byl později pojmenován jako -

Gregoriánský chorál

- zpíval se bez doprovodu hudebních nástrojů, pro svou složitost byl zpíván pouze vyškolenými zpěváky. Nesměli jej zpívat obyčejní lidé, ale jen vzdělaní kněží nebo řádoví bratři.

Sv. Řehoř diktuje Gregoriánský chorál

Autora jednotlivých melodií gregoriánského chorálu neznáme.

Dalším druhem středověké hudby je **světská** (necírkevní) **píseň**.

Středověká světská píseň je nejméně známá (církev ji považovala jako hřích). Vznikla většinou mezi **potulnými lidovými muzikanty**, kteří ji nezapisovali. Šířila se hlavně ústně. Měla hodně podob a různé interprety.

Lidoví muzikanti, kteří s žertovnými písněmi vystupovali v hostincích a na jarmarcích byli nazýváni **jokulátory** (žertěři).

Lepší skupinu potulných muzikantů představují profesionální básníci a hudebníci v jedné osobě s označením **trubadúři** a **truvéři**.

Byli vzdělanější, než prostí lidoví hudebníci, psali složitější a ušlechtlejší zábavnou "světskou" hudbu a poezii. Putovali od hradu k hradu, bavili panstvo svým uměním. Námětem jejich písní byla krása žen, statečnost rytířů, významné bitvy, přátelství. Objevují se hlavně ve Francii v 11. a 12. století.

V Německu se tito umělci nazývali **minnesängři** [čti minesengři]. Říkalo se jim pěvci lásky.

Středověké hudební nástroje

Středověcí hudebníci vystupovali samostatně a své písně doprovázeli hrou na hudební nástroje. Ovládali hru na dobové hudební nástroje všech typů a druhů.

Kromě různých typů **bubínků** a ozvučných nástrojů hráli na různé druhy **fléten (příčné i zobcové)** a řady **nástrojů strunných**:

Fidula je předchůdce houslí, má horní i spodní desky ploché spojené pomocí lubů, na které navazuje krk s hmatníkem. Otvor v rezonanční desce byl zprvu kruhový, později má dva otvory tvaru písmene C. Rané fiduly měly jednu strunu, později tři až se nakonec jejich počet ustálil na pěti.

Fidula

Harfa

Psalterium

Hra na fidulu patřila k základním dovednostem každého muzikanta.

Psalterium, neboli žaltář, původně měl oválný tvar, později je typický lichoběžníkový tvar. Pokud ležel hrálo se oběma rukama, používala se i hra pomocí trsátka nebo úderů paliček o struny (jako na cimbál).

Pokud byl držen, hrálo se na něj jednou rukou.

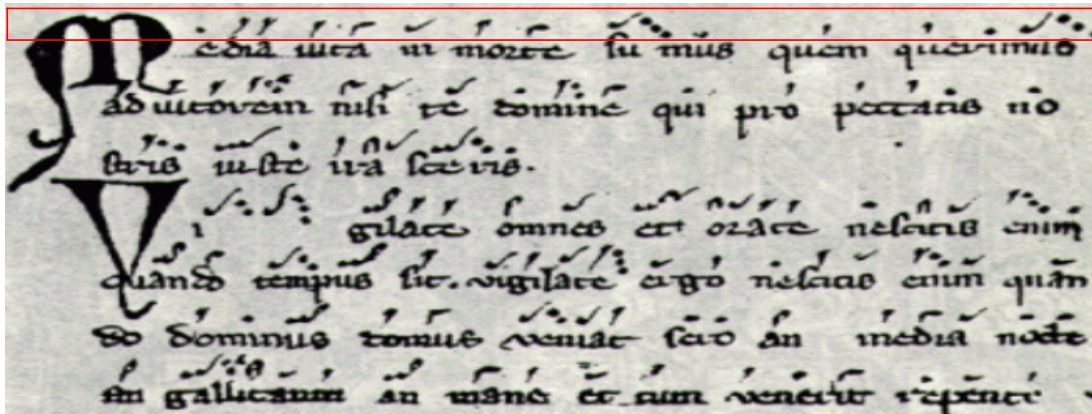
Niněra

Starý strunný nástroj, funguje tak, že díky točení klikou se tře dřevěný kotouč o struny a ty se rozeznívají. Zároveň druhou rukou hráč zkracuje podle potřeby struny, aby dosáhl různých tónů.

V duchovní liturgii si budují své místo **varhany**. Středověké varhany byly většinou přenosné (**portativ**). Portativ při hře hráč pokládal na stůl nebo na koleno. Pravou rukou hrál, levou „čerpal“ vzduch. Portativy byly běžným nástrojem **žonglérů**. Teprve postupně se objevují i nepřenosné (**positiv**), které se staly liturgickým nástrojem. Varhanní hra se uplatňovala v chrámech, kde dodávala bohoslužbě slavnostní okázalost.

Počátky hudby - středověk

První notové záznamy středověké hudby zaznamenávaly melodii jen přibližně, neurčovaly výšku ani délku tónů, naznačovaly jen změnu výšky. Notové značky (**neumy**) se podobaly háčkům, čárkám a tečkám. Zapisovali se nad text a sloužily spíše jako orientační záznam skladby pro toho, kdo už píseň znal.

neumy

Z neum vznikly později nové znaky, které měly tvar vyplněných čtverečků a kosočtverečků. Zapisovaly se do linek notové osnovy buď jednotlivě nebo ve skupinách. Tato notace (**tzv. chorální**) byla přesnější pouze melodicky.

Později byla zavedena notace nová (**tzv. menzurální**), která měla znaky pro různě dlouhé noty, pomlky i výšku not.

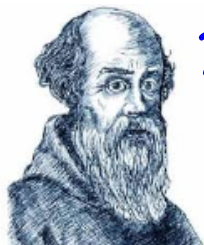

chorální notace

menzurální notace

Vyhledej na internetu, kdo vynalezl notovou osnovu?

?

Skládala se ze _____ linek.

Renesance - počátky vícehlasu

Hudební renesance zahrnuje období 14. až 16. století. V hudbě přinesla změny. Intenzivně se rozvíjí **vícehlas**, jako nová podoba hudebního projevu.

Vícehlas je hudební projev, který vzniká spoluzněním několika hlasů.

První vícehlasé skladby vznikly daleko dříve, ještě před renesancí v období středověku.

Nejstarší vícehlas vytváří souběžný pohyb dvou hlasů v intervalech čisté kvarty, čisté kvinty nebo čisté oktávy. Takový dvojhlas našim uším zní podivně. Později se začalo zpívat dvoj nebo vícehlasně v intervalech pro nás libozvučných.

V prvních obdobích byla většina skladeb psána pro zpěv = v tzv. **vokální polyfonii**. Takové vícehlasé **vokální skladby** se nazývaly **moteto** a **madrigal**. Oblíbenou hudební formou byl **kánon**.

Moteto mívalo spíše vážnější duchovní text.

Madrigal je skladba na světský, milostný nebo humorný text.

Nejvýznamnějším a nejrozsáhlejším skladebným druhem byla **mše**.

Později začíná vznikat **hudba instrumentální**.

Zpočátku hudební nástroje jen doprovázely zpěv nebo zastupovaly některý z hlasů.

Samostatně se instrumentální hudba uplatnila nejprve jako hudba taneční.

Obvykle se tančily po sobě dva tance – volnější ve dvoudobém a rychlejší v třídobém taktu.

zobcové flétny

Nástrojová hudba v období renesance používala, oproti středověku s převahou strunných nástrojů, nejvíce nástroje dechové; především se prosadily **dechové nástroje dřevěné**. Vznikalo mnoho typů nástrojů v různých velikostech a tónových výškách. Celé nástrojové rodiny vytvářely např. **zobcové flétny** a **pozouny**.

loutna

virginal

Oproti dechovým nástrojům, které byly používány na různých slavnostech a produkcích pod širým nebem, se v komornějším a domácím prostředí uplatňovaly nástroje schopné vícehlasé hry. Především **loutna**, která se pro svůj tichý tón používala v instrumentálních souborech k doprovodu tanců nebo také jako sólový nástroj. Vedle loutny vznikají různé typy nástrojů klávesových - **klavichord**, **cembalo** nebo **virginal** (druh cembala, oblíbený v Anglii). Oblíbeným nástrojem chrámové hudby byly **varhany**.

viola da braccio

viola da gamba

Středověké **strunné nástroje** nahradily různé typy viol: **viola da gamba**, **viola da braccio**.

Renesance - G. P. da Palestrina

Všeobecně uznávaným a nejvýznamnějším představitelem renesanční hudby byl italský skladatel:

Giovanni Pierluigi da Palestrina (asi 1525 - 1594)

- narodil se v městě Palestrina nedaleko Říma,
- pojmenován podle místa, kde se narodil,
- celý život prožil v Římě, kde působil jako zpěvák, varhaník, sbormistr a skladatel v několika římských chrámech,
- nejvýznamnější bylo jeho působení při chrámu sv. Petra ve Vatikánu, kde byl jmenován ředitelem pěveckého sboru.

Giovanni Pierluigi da Palestrina

Jeho dílo je velmi rozsáhlé - napsal celou řadu převážně duchovních děl, z nichž za nejslavnější duchovní skladbu je považována šestihlasá mše ve stylu vokální polyfonie **Missa Papae Marcelli**, věnovaná papeži Marcellovi II.

Nejvýznamnějším představitelem české renesanční hudby byl skladatel:

Kryštof

.....
celé jméno skladatele vyhledej na internetu

- významná osobnost, šlechtic, spisovatel, válečník, cestovatel, hudebník, český skladatel renesanční polyfonie,
- kromě hudby měl velké znalosti ze zeměpisu, historie a výtvarného umění,
- navštívil několik zemí, své poznatky z cest sepsal do obsáhlého cestopisu.

Byl popraven na Staroměstském náměstí v Praze.

Zapamatuj si ...

Missa (it.) = mše je rozsáhlejší vokálně instrumentální duchovní dílo na latinský text, vokální = zpívaný, psaný pro lidský hlas,

polyfonie = vícehlas, mnohohlas, současné zaznívání samostatných melodických hlasů,
vokální polyfonie = zpívaná skladba s různým počtem samostatných hlasů
bez doprovodu hudebních nástrojů.

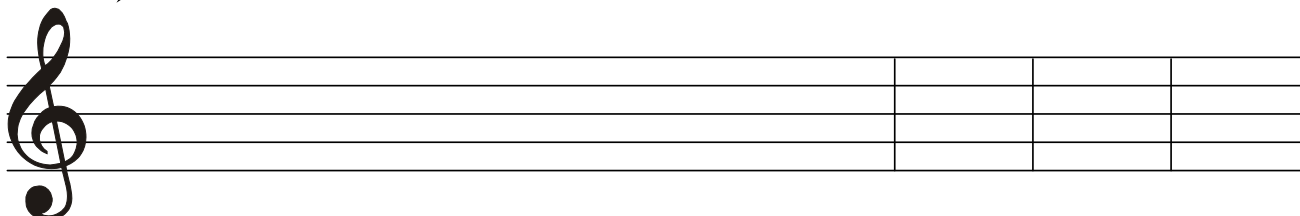
... opakujeme si hudební teorii. (1)

1. zapiš durovou stupnici, která má v předznamenání 6 $\sharp$

- nezapomeň na předznamenání, doplň T5 a obraty,
- označ hlavní stupně.

Je to stupnice:

..... T5 T6 T $\frac{6}{4}$

Pod každou notu napiš její jméno:

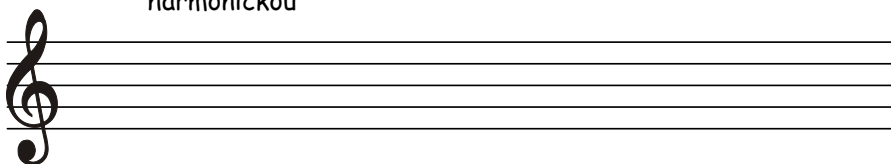
2. zapiš její stupnici stejnojmennou, mollovou

- nezapomeň na předznamenání, doplň T5 a obraty,
- označ hlavní stupně.

harmonickou

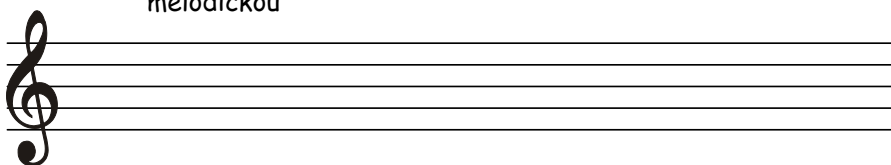
Je to stupnice:

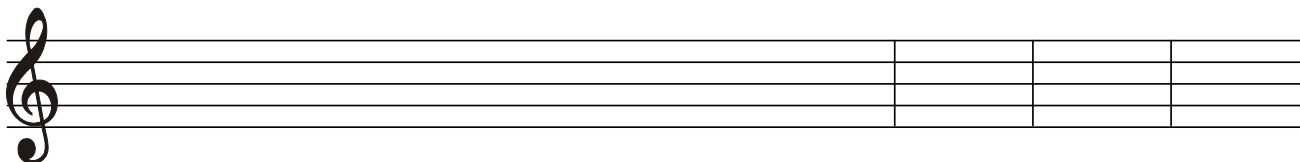
Pod každou notu napiš její jméno:

melodickou

Pod každou notu napiš její jméno:

..... T5 T6 T $\frac{6}{4}$

Pod každou notu napiš její jméno:

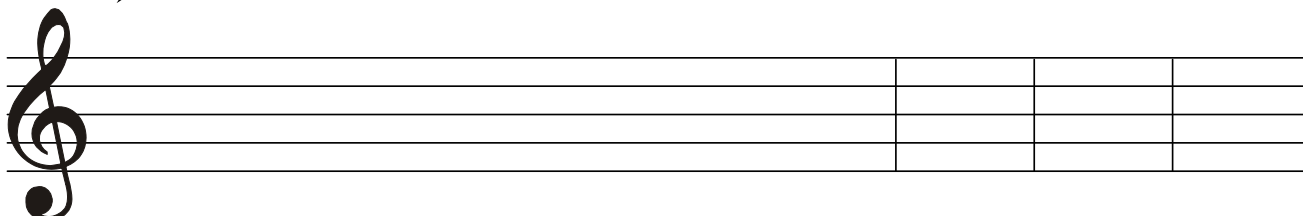
... opakujeme si hudební teorii. (2)

1. zapiš mollovou stupnici, která má v předznamenání 5 *b*

- nezapomeň na předznamenání, doplň T5 a obraty,
- označ hlavní stupně.

Je to stupnice:

.....

T5

T6

T $\frac{6}{4}$

Pod každou notu napiš její jméno:

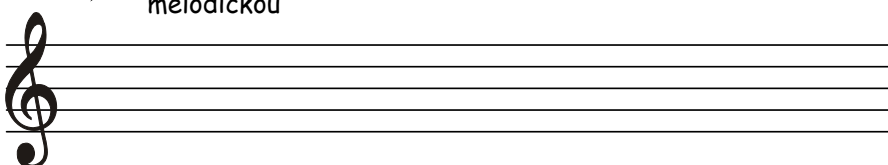
harmonickou

Pod každou notu napiš její jméno:

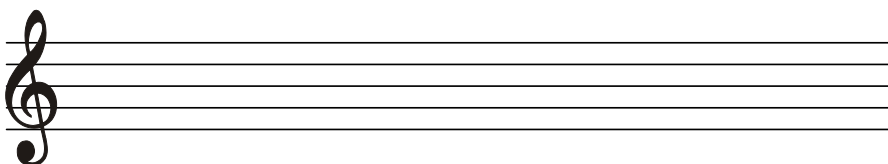

melodickou

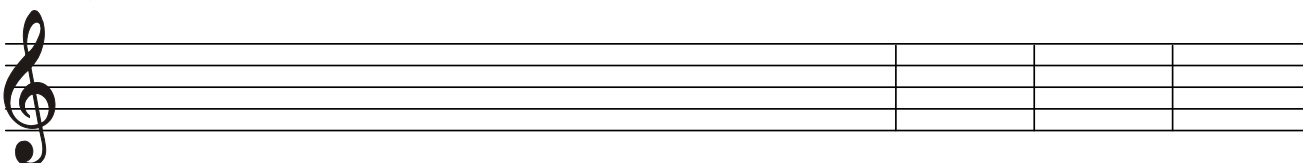

.....

Pod každou notu napiš její jméno:

2. zapiš durovou stupnici, která má v předznamenání 5 *b* - označ hlavní stupně.

.....

T5

T6

T $\frac{6}{4}$

Pod každou notu napiš její jméno:

Hudba v období baroka

Baroko je umělecký sloh, který ovlivnil všechny druhy umění. V hudbě nastupuje **na konci 16. století, v polovině 18. století končí**. Charakteristickými znaky barokní hudby jsou vznešenost, okázalost a oproti renesanci, složitost. Hudba světská ustoupila do pozadí, prosazuje se hudba chrámová. Kromě vícehlasých polyfonních skladeb se v barokní hudbě často setkáváme s hudebními díly psanými pro jeden hlas (pro zpěváka či nástroj) s doprovodem. Melodie bývala citová, působivá pro posluchače, někdy doplněná řadou melodických ozdob. **Polyfonie** dosáhla v baroku svého vrcholu. Od dob baroka se setkáváme s **durovými a mollovými tóninami**. Notové písmo (notace) se podobá dnešnímu, používají se **taktové čáry**, skladby se nepíší jen do jednotlivých hlasů (partů), vytvářejí se **partitury**. Neopominutelnou složkou barokních skladeb je harmonie.

Hlavními středisky barokní hudby byly paláce a šlechtická sídla. Zde vznikaly zámecké orchestry a kapely. Vlastnit kapelu znamenalo zvýšení společenského postavení. Dvorní hudebníci připravovali hudbu podle přání zámeckého pána. Tito hudebníci ovšem neměli příliš vysoké postavení, byly považováni za lepšího sluhu (tzv. lokaje). Dalšími středisky byly chrámy a kostely, do kterých měli přístup i obyčejní lidé. Hudba zněla při mších a církevních obřadech.

Mnozí hudebníci vykonávali různá povolání: jako dvorní kapelníci vedli zámecký orchestr, působili jako skladatelé a varhaníci při kostelích nebo se věnovali učitelskému povolání.

Nové skladebné druhy barokní hudby:

Vokálně-instrumentální hudba:

Barokní vokální hudbu zastupují nové skladebné druhy. Mezi nejdůležitější patří **kantáty** a **oratoria**. Jiným novým druhem je **opera**.

Kantáta = sólová zpívaná skladba s instrumentálním doprovodem, většinou komornějšího charakteru.

Oratorium = duchovní opera, zpravidla uváděná na koncertním pódiu. Rozsáhlá skladba pro sóla, sbor, orchestr a vypravěče (recitátora). Skládá se ze sborových částí, árií, orchestrálních částí a mluveného slova, kde děj vypráví recitátor.

Opera = dramatické jevištní dílo, kde text je většinou zpíván za doprovodu orchestru.

Instrumentální hudba:

Instrumentální hudba prožívala velký rozmach, přestává být pouhým doprovodem k vokální hudbě. Vzniká mnoho skladeb pro sólové nástroje i pro orchestr. **Orchestry** mají kolem **dvaceti hráčů**. Nejčastějšími barokními hudebními skladbami byla **fuga**, **svita**, **sonáta**, **koncert** a **concerto grosso**.

Fuga = polyfonní skladba, obvykle má jedno hlavní téma, které postupně zazní ve všech hlasech. Bývá dvou až šestihlasá. Vyskytuje se jako samostatná skladba nebo je často spojována s toccatou, preludiem či fantazií v jeden celek.

Toccata = skladba určená pro sólový klávesový nástroj, má rychlé tempo a úderné téma.

Nové skladebné druhy barokní hudby

Vokálně-instrumentální hudba:

Vznik barokní opery - první díla vznikala v Itálii. Nejprve byla vytvářena jednoduchými sólovými zpěvy s doprovodem viol. Později se skládá z přede hry, lyrických zpěvů - **árií**, dramatických **recitativů** a **sborů**. Někdy byl součástí i **balet**. Operní představení mívalo výpravné kulisy a zpěváci nákladné kostýmy. Umělci s nejlepšími hlasy byli obdivováni, mnohdy se chodilo do opery kvůli nim.

Árie = skladba pro sólový zpěv s doprovodem nástrojů. Může se uplatnit také i mimo operu. Najdeme ji v kantátách, oratoriích i jako samostatnou skladbu, tzv. koncertní árii.

Recitativ = styl zpěvu, ve kterém zpěvák napodobuje rytmus mluvené řeči. Používá se nejen v opeře, ale také v kantátách a oratoriích. Úkolem recitativu je posunout děj kupředu.

operní představení v zámeckém barokním divadle

Instrumentální hudba:

Barokní svita = **orchestrální nebo sólová skladba složená ze starých tanců**: allemande [čti almán], courante [čti kurán], sarabanda, gigue [čti žig], **Tato původní čtyřdílná barokní suita bývá doplňována o další tance**: menuet, gavotta, bourée [čti buré], rigaudon [čti rigodon] **a řada dalších**.

Barokní sonáta = vznikla ze svity, skladba pro sólový nástroj nebo nástroj s doprovodem. Původně tří, později čtyřvětá skladba různých tempových označení.

Concerto grosso [čti končerto grosso] = orchestrální tří nebo čtyřvětá barokní skladba, ve které se střídá menší skupina sólových nástrojů s orchestrem. Z concerta grossa později vznikl

sólový koncert = skladba pro jeden sólový nástroj s orchestrem. Obvykle má tři věty (rychlá - pomalá - rychlá). Psaly se pro různé sólové nástroje.

barokní nástrojová hudba

Barokní hudební nástroje

Vývoj instrumentální hudby v období baroka byl provázen nebývalým rozvojem hudebních nástrojů. Zpočátku přetrvávala obliba starých viol (da braccio, da gamba), na konci barokního období byly všechny druhy těchto viol postupně nahrazeny novými smyčcovými nástroji - **houslemi**, **violou**, **violoncellem** a později **kontrabasem**. Nástroje houslového typu zdokonalili **italští houslaři** z rodin **Amati**, **Stradivari** a **Guardneri**.

italský mistr houslař Antonio Stradivari

Z dechových nástrojů se používaly hlavně **flétny**. Flétnu zobcovou později nahradila **flétna příčná**. Z dalších nástrojů se uplatnil **hoboj**, ustálila se velikost a tvar **fagotu**. Vedoucím nástrojem žesťové skupiny byla **clarina**, malá trubka s vysokým a jasným zvukem. V chrámové hudbě zněly **pozouny**.

Z bicích nástrojů se v baroku používají tzv. **kotle (tympány)**.

barokní varhany v Jablonném v Podještědí

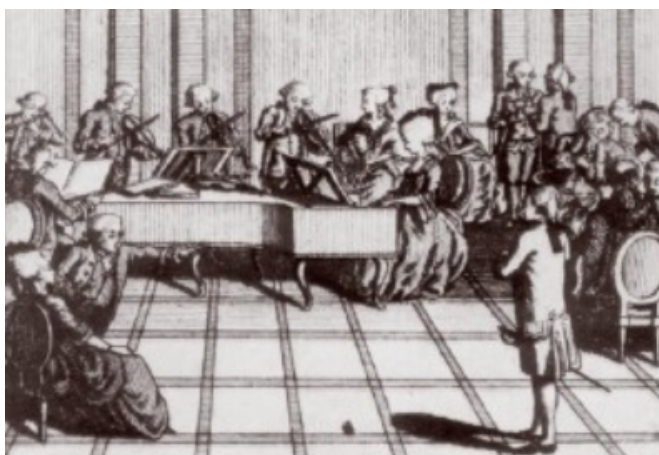
Nejdůležitějším chrámovým nástrojem zůstaly **varhany**. Byly zdokonaleny technicky, zmožněly i zvukově. Nejrozšířenějším nástrojem v baroku bylo **cembalo**, klávesový hudební nástroj, používaný v orchestru i jako domácí hudební nástroj. Stavitelé vyrábějí mnoho typů cembal, od malých **spinetů** po velké nástroje.

Barokní orchestr

- neměl zpočátku stálé nástrojové obsazení. Postupně se hlavní skupinou orchestru staly **smyčcové nástroje**. (dvě skupiny houslí, violy, spodní basový part hrály violoncella nebo basové loutny). Součástí byly i **dechové nástroje** (např. hoboj, flétny, fagoty). Kapelník dirigoval obvykle od cembala nebo se podílel na provedení skladby jako houslista.

cembalo

Skladatelé baroka

K nejvýznamnějším tvůrcům barokní hudby patří celá řada italských skladatelů. Jedním z předních významných skladatelů z počátků baroka je skladatel:

Claudio Monteverdi (1567 - 1643)

- je považován za prvního operního skladatele,
 - jeho první úspěšná opera byla opera **Orfeo**,
 - z opery **Ariadna** se zachovala jen část.
- Z jeho dalšího díla je známa řada **madrigalů**.

Vyhledej na internetu, doplň a zapamatuj si další jména světově uznávaných skladatelů barokní hudby:

Archangelo

- italský hudební skladatel a houslista (1653 - 1713)

Jean-Baptista

- francouzský hudební skladatel italského původu,
- při dirigování se prudce udeřil bodcem těžké barokní taktovky do palce pravé nohy, který se v důsledku nedostatečné hygieny zanítil. Pozdější amputace nohy už nepomohla, skladatel později zemřel (v r. 1687)

Georg Philipp

- německý hudební skladatel a varhaník (1681 - 1767)

Vyhledej na internetu, doplň a zapamatuj si představitele české barokní hudby:

Adam Václav

- první významný český hudební skladatel barokní hudby (1600 - 1676)
- autor vánoční písně Chtíc, aby spal.

Zapamatuj si ...

barokní madrigal = čtyř až šestihlasá vokální, později vokálně-instrumentální světská skladba.

Skladatelé baroka

Mezi nejvýznamnější skladatelské osobnosti vrcholného baroka patří Ital:

Antonio Vivaldi

(1678 - 1741)

- narodil se v Benátkách, hudební základy získal u svého otce. Kromě hudebního vzdělání vystudoval teologii a byl vysvěcen na kněze. Měl přezdívku "červený kněz" (il Prete Rosso) kvůli zrzavým vlasům. Ze zdravotních důvodů (těžké astma) byl zbaven kněžských povinností. Později přestal vykonávat povolání kněze vůbec. Věnoval se hudbě, stal se houslistou, učitelem a dirigentem v dívčím sirotčinci **Ospedale della Pietà** v Benátkách. Zde vedl orchestr a sbor složený z nejtalentovanějších dívek. Pro ně složil mnoho koncertů a jiné vokální a instrumentální skladby. Byl také žádaným operním skladatelem. Vivaldiho hudba byla i v Čechách velmi populární. V Praze bylo provedeno šest jeho oper, zřejmě zde i několik let pobýval.

Později začala jeho sláva upadat, na sklonku života se dostal i do finančních potíží. Odešel do Vídně, kde umírá v bídě a v zapomnění. Téměř 200 let se Vivaldiho hudba nehrála, znovu objevena byla až ve 20. století.

- z jeho díla se dochovalo na 700 skladeb. Sólové koncerty pro různé hudební nástroje, z nichž jen asi 230 je pro housle s orchestrem, několik desítek sonát, concerta grossa, opery, řada vokálních a duchovních skladeb.

Nejoblíbenější a nejhranější je cyklus 4 houslových koncertů **Čtvero ročních dob**.

Antonio Vivaldi

Vivaldi v nich popisuje roční období v přírodě

- Jaro, Léto, Podzim, Zimu. Hudebními prostředky vyjádří specifické zvuky - zpěv ptáků, déšť, bouřku, podzimní hon, ticho nad zasněženou krajinou, klouzačku, vánoční náladu. Ke každému koncertu napsal text, ve kterém popisuje scény vyjádřené hudbou.

Zaposlouchej se do 1. části Jaro, vyjádři slovy, co slyšíš při poslechu této hudby.

Další významní skladatelé vrcholného baroka jsou dva němečtí skladatelé:

Georg Friedrich Händel (1685 - 1759)

- hudební talent se u něj projevil už v dětství; jeho otec původně nechtěl, aby se hudbě věnoval.

Jako osmiletý zcela náhodou mohl při jedné bohoslužbě zahrát jakousi kratší skladbu. Shodou okolností byl v kostele přítomen vévoda, který doporučil, aby bylo malému umělci poskytnuto hudební vzdělání. Otec souhlasil a našel svému synovi učitele.

Händel studoval hru na varhany, cembalo a housle, hudební teorii a kompozici. Po otcově náhlé smrti se Georg Friderich rozhodl splnit přání svého otce - studovat práva. Zároveň působil jako varhaník, vyučoval vokální hudbu. Studia práv nedokončil a rozhodl se věnovat pouze hudbě.

Vypravil se na studijní cestu do Itálie. Pobýval v nejdůležitějších hudebních centrech a seznámil se s řadou tehdejších významných italských skladatelů. Působil jako úspěšný cembalista, skládal oratoria, kantáty, úspěch měla i jeho jedna z prvních oper. Po návratu natrvalo přesídlil do Londýna, kde vstoupil do služeb anglického krále. Byl pověřen vedením Královské hudební akademie a přijímán v nejvyšších společenských kruzích. Věnoval se především opeře. Založil a vedl operní společnosti, ve kterých uváděl svá operní díla. Později vynikl i jako skladatel velkých oratorií. Stal se velmi oblíbeným a vyhledávaným autorem nejen v anglické společnosti, ale obecně známým i v Evropě.

Na konci života, když postupně přišel o zrak, už jen koncertuje. Hraje po paměti nebo improvizuje na varhany. Poslední své skladby diktuje.

Dílo G. F. Händela je velmi rozsáhlé. Významná je orchestrální tvorba, z níž nejslavnější jsou dvě svity napsané ke slavnostním příležitostem:

Vodní hudba a **Hudba k ohňostroji**.

Z vokálně instrumentálních a dramatických skladeb převažují **oper**y (kolem 40) a **oratoria** (23), z nichž nejznámější je oratorium **Mesiáš**.

Početná je i tvorba skladeb pro cembalo a varhany, řada nástrojových koncertů, concertů grossi a triových sonát.

George Frideric Handel

.... a završitel a největší mistr barokní hudby

Johann Sebastian Bach (1685 - 1750)

- pocházel z hudební rodiny. Jeho předkové téměř po dvě století zastávali významná hudebnická místa. Dětství prožil v rodině svého o mnoho let staršího bratra, který ho podporoval ve studiích. V patnácti letech se osamostatnil a stal se sborovým zpěvákem, později přijal místo varhaníka. Během života několikrát změnil svá působiště. Byl dvorním kapelníkem v Köthenu, působil jako houslista v městském orchestru ve Výmaru. Nejdéle působil v Lipsku, jako městský chrámový kantor. Měl na starosti hudební život ve městě, připravoval skladby pro bohoslužby, pro různé církevní a společenské příležitosti, vyučoval a působil jako vedoucí a hráč souboru, složeném z jeho žáků a městských hudebníků. Zde žil a tvořil až do své smrti. Ke konci života oslepl. Zemřel v ústraní.

Jako skladatel nebyl příliš uznáván, prosadil se spíše jako varhaník a cembalista. Bachovo skladatelské dílo nebylo v Německu ceněno. Po skladatelově smrti téměř na padesát let upadlo v zapomnění. Vyhledávány a obdivovány byly skladby jeho současníka **Georga Friedricha Händela**.

... a co měli společného?

Oba se narodili ve stejném roce, ve stejné části Německa,
oba se proslavili jako vynikající varhaníci,
- hru na varhany upřednostňovali před hrou na ostatní nástroje,
oba na konci života oslepli.

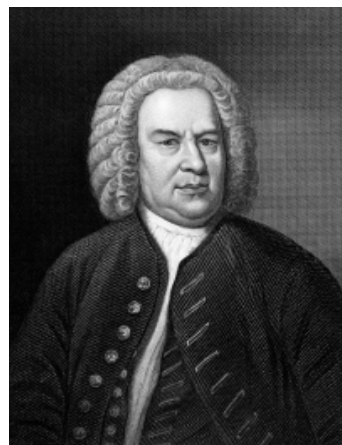
... za svého života se nikdy nesetkali.

Zajímavosti Bachovy hudby:

v jedné z jeho skladeb použil tzv. račí dvojhlasý kánon. Základní melodie, která zazní v prvním hlase, zazní ve druhém hlase opačně. Druhý hudebník tedy hraje stejný motiv jako jeho kolega, ale pozpátku.

O tom, že si Bach pohrával s tóny ve své tvorbě svědčí i fakt, že již na začátku své kariéry převedl vlastní jméno do hudební abecedy, tedy do not B, A, C, H. Tento motiv pak často používal jako svůj „podpis“. Pokud bychom navíc jednotlivým hláskám přiřadili čísla podle pořadí v abecedě (B = 2, A = 1, C = 3, H = 8) a sečetli je, dostali bychom výsledek 14, s tímto počtem not pak Bach často pracoval.

Zdroj textu: časopis 100 + 1 zahraniční zajímavosti 2016

Johann Sebastian Bach.

Dílo J. S. Bacha je velmi rozsáhlé. Nejvíce skladeb napsal pro varhany - **fugy, fantazie, preludia, toccaty**, z nichž nejpopulárnější je: **Toccata a fuga d moll.**

Obsáhlá je i duchovní hudba - **mše, oratoria, kantáty**, např. **Matoušovy pašije, Vánoční oratorium.**

Z orchestrálních skladeb jsou nejznámější **Braniborské koncerty.**

Z ostatních skladeb - **svity, sonáty** a řada skladeb pro sólové nástroje.

Hudba v období klasicismu

Slovo "klasický" má několik významů. Za klasickou hudbu je nepřesně označována veškerá vážná (umělecká) hudba. Jde o hudební díla, vytvořená skladatelem - klasikem, tj. všeobecně uznávaným autorem, jehož dílo neupadlo v zapomnění, a je jedno, ve kterém období vzniklo. Hudbu vytvořenou v období klasicismu nazveme raději

výrazem klasicistní. Jde o hudbu, která vznikala jen v období nazývaném klasicismus.

Slohové období klasicismus se začal utvářet od 2. pol. 18. století. V hudebním umění nastává změna. Hudebníci i jiní umělci se snaží vytvořit protiklad k barokní složitosti a vznešenosti. Barokní polyfonie ustupuje, je nahrazena jednou melodií s jednoduchým akordickým doprovodem, tzv. homofonií. Oproti baroku je klasicistní hudba vyrovnaná a srozumitelná.

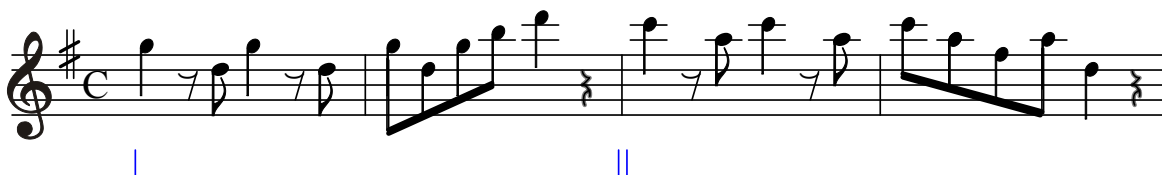
Tento styl se líbil hlavně panovníkům, kteří věnovali své prostředky na provoz dvorních hudebních kapel. Zpočátku mnozí hudebníci působí ve dvorních orchestrech, úkolem kapelníka - dirigenta je skládat hudbu podle panovníkova přání, hudbu nacvičit a zahrát při různých příležitostech. Později hudba přechází ze zámeckých a šlechtických sídel do koncertních sálů a divadel. Hudební skladatel přestává být na panovníkovi závislý a stává se svobodným umělcem. Hudebníci už nevystupují jako dvořané a poddaní, za své služby dostávají zaplacení. Vzniká veřejný umělecký život, lidé přicházejí do koncertních sálů, výběr skladeb se řídí podle vkusu obecnosti.

Charakter hudby:

Melodie skladeb z období klasicismu jsou jednoduché, zpěvné, lehce zapamatovatelné. pravidelně členěné.

Základem melodie je motiv nebo téma, které se pravidelně opakuje, perioda složená z předvětí a závětí.

W. A. Mozart: Malá noční hudba (úryvek)

Příklad klasicistní skladby: téma tvoří dvě stejně dlouhé části, rytmus se pravidelně opakuje.

Melodickou linku doplňuje **přehledný doprovod**. **Harmonie** používá hl. stupňů - T, S, D, převažuje **durový tónorod**. Upřednostňované tóniny byly - C dur, G dur, F dur, D dur, B dur, A dur. Mollové tóniny a tóniny s vysokým počtem předznamenání se používaly jen málo. **Rytmus** je pravidelný, oblíbená jsou rychlá tempa. **Dynamika** slouží jako výrazový prostředek, objevena jsou **crescenda a decrescenda, diminuenda**. Využívání dynamických efektů umožňují dokonalejší technické možnosti hudebních nástrojů. **Instrumentace**: melodie je svěřena smyčcům a vysokým dřevěným nástrojům (flétny, hoboje), žestě se postarají o harmonii a tympány rytmicky zvýrazní vypjatá místa.

Motiv a téma

Při poslechu skladby nebo i písničky můžeme vypožorovat některé zákonitosti, podle kterých je hudební dílo vytvořeno. Každá skladba je vystavěna z několika melodických myšlenek, které se ve skladbě rozvíjejí. Skladatel pracuje s hudebním materiálem - **melodií, rytmem a harmonií** - a z těchto materiálů vytváří důmyslná hudební díla. Pokud je nepochopíme, stávají se pro nás hádankou. Nevyznáme se v nich. Nauka, která se zabývá právě uspořádáním jednotlivých hudebních myšlenek uvnitř skladeb se nazývá **nauka o hudebních formách**.

Nejmenším hudebním útvarem je **motiv**, hlavní hudební myšlenku vytváří **téma**.

Motiv je krátká, výrazná hudební myšlenka. Ve skladbě se opakuje tak často, že posluchač má možnost si jej snadno zapamatovat. Skládá se jen z několika tónů, zpravidla má rozsah 1 - 2 takty.

L. v Beethoven: Symfonie č. 5 Osudová (motiv)

Ve skladbě se může objevit jen jeden nebo i několik různých motivů. Posluchač si zapamatuje ten nejvýraznější.

Téma je delší, několikataktová hudební myšlenka. Ve skladbě se neopakuje tak často. Je obsahově závažnější než motiv. Může se skládat i z několika motivů.

Téma se může stát i předlohou k variacím.

W.A.Mozart: Piano Sonata in A K 331 (téma)

Andante grazioso

W.A.Mozart: Piano Sonata in A K 331 (1. variace)

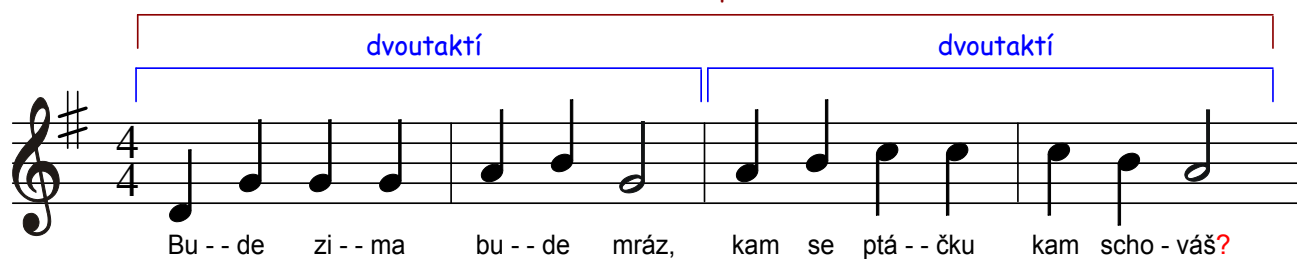

Rozdíl mezi **motivem** a **tématem** se vyhranil až v době klasicismu. V předcházejících obdobích se téma podobalo spíše motivu.

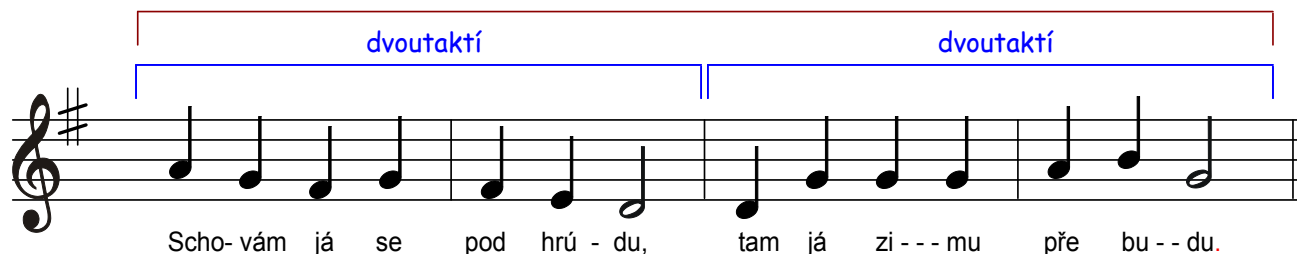
Dvoutaktí, hudební věta a perioda

Nejrozšířenější hudební formou je **píseň**. Stavba písně není většinou moc složitá. Stačí poznat, kde se její části opakují a kde nastupuje část nová. Tyto části na sebe navazují a doplňují se. Ta nejjednodušší písnička se skládá ze dvou kratších hudebních útvarů - **první část** něco napoví - **druhá** dopoví.

hudební věta - předvěť

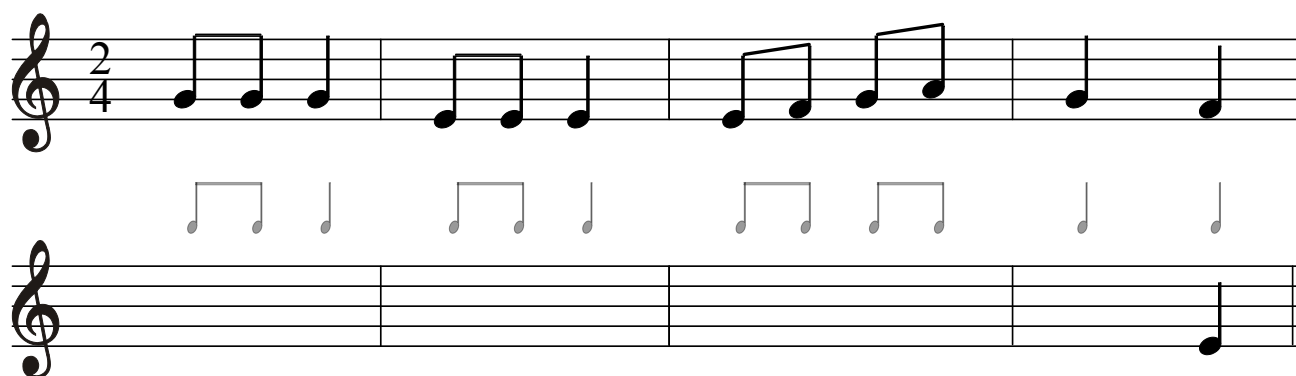
hudební věta - závěť

Ze dvou **dvoutaktí** vznikne **hudební věta** (fráze) - první věta se nazývá **předvěť**, druhá věta, složená z dalších dvou dvoutaktí je **závěť**. Spojením obou hudebních vět vzniká **perioda** (souvěť). Perioda písničky **Bude zima, bude mráz** má celkem 8 taktů: 4 takty předvěť + 4 takty závěť.

Dopiš melodii písničky Rybička maličká (využij rytmickou nápovědu), označ dvoutaktí, předvěť a závěť.

Kolik taktů má perioda?

Periodu najdeme v jednoduchých lidových písničkách, umělých písních a krátkých instrumentálních skladbách. Periodicky členěná hudba se nachází často v klasicistních skladbách, ale vyskytovala se i v tancích z období baroka.

...procvič si hudební větu a periodu.

Skupina dvou taktů se nazývá: ,
řazením dvou dvoutaktů za sebe vznikne ,
spojením dvou vznikne ,
první se nazývá ,
druhá se nazývá

Písnička **Voděnka studená** se skládá ze dvou dvojtaktů a dvou trojtaktů.

Označ zbývající dvojtaktí a trojtaktí, najdi předvěti a závěti.

Kolik taktů má celá perioda?

Doplň, že předvěti má stejný počet taktů jako závěti? Ano Ne

trojtaktí

Vo -- děn -- ka stu -- de -- ná ja -- ko led, ja ----- ko led ?

Ne -- mo -- žu má mi -- lá na te -- be za ----- po ----- mnět .

Malá písňová forma

Písnička **Bude zima, bude mráz** má jedno souvětí (periodu) složenou z předvětí a závětí, tedy ze dvou hudebních vět. Má podobu nejjednodušší hudební formy, tzv. **malé písňové formy jednodílné**. Ale existují ještě další písně, které jsou napsány v písňové formě **dvoudílné** nebo **třídílné**.

Malá písňová forma dvoudílná je složena ze dvou souvětí (period). První díl označíme písmenkem **a)**, druhý písmenkem **b)**. Každý díl má odlišnou melodii.

a) hudební věta - předvětí hudební věta - závětí

Šla Nanyňka do ze- -lí do ze- lí do ze- lí, na-tr -- hala lu--pe- ní lu-pe--níč - - - - ka.

b) hudební věta - předvětí hudební věta - závětí

Přišel za ní Pe-pí-ček, roz-šla-pal jí ko-ší--ček, ty ty ty, ty ty ty, ty to bu-deš pla-ti -- ti.

Příkladem malé písňové formy dvoudílné je píseň **Šla Nanyňka do zelí**. Skládá se ze dvou odlišných hudebních myšlenek. Díl **a)** má dvě čtyřtaktové hudební věty (**4 + 4**), díl **b)** tvoří také dvě čtyřtaktové hudební věty (**4 + 4**).

a) hudební věta - předvětí hudební věta - závětí

Rá - da, rá - - - da, můj zla -- tej Hon-zí -- čku, rá - da, rá - - - da, rá -- da tě mám.

b) hudební věta - předvětí hudební věta - závětí

Jest - li to je prav-da, že mě máš tak rá -- da? Rá -- da, rá - - - da, rá -- da tě mám.

Častěji najdeme ve dvoudílné písňové formě tzv. **malý návrat**, kdy se ve druhé polovině dílu **b)**, opakuje část z dílu **a)**; většinou je to **závěť**. Najdi v písničce **Ráda, ráda můj zlatej Honzíčku**, které části z dílu **a)** a z dílu **b)** jsou stejné?

Malá písňová forma

Malá písňová forma třídlílná je složena ze tří hudebních vět (period).

První díl označíme písmenkem **a)**, druhý písmenkem **b)**, třetí díl buď písmenem **a)**, pokud je třetí díl stejný jako první - nebo **c)**, pokud je třetí díl jiný.

a) hudební věta - předvěť hudební věta - závěť

Mě - sí - ček sví ---- tí, já mu - sím jí ----- tí, za pannou, za pannou, za pa - nen --- kou.

b) h. věta - předvěť h. věta - závěť

Mě - sí - ček za - šel, já tam ne -- do -- šel,

a) hudební věta - předvěť hudební věta - závěť

já jsem za -- blou -- dil, mně ji od - lou ----- dil, v ze - le-ném klo -- boučku my - sli -- ve --- ček.

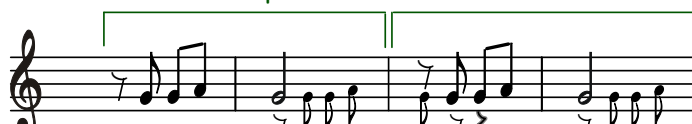
Malá písňová forma třídlílná složená ze tří myšlenkově odlišných hudebních vět za sebou **a)**, **b)**, **c)** je velmi vzácná.

a) hudební věta - předvěť hudební věta - závěť francouzská lidová

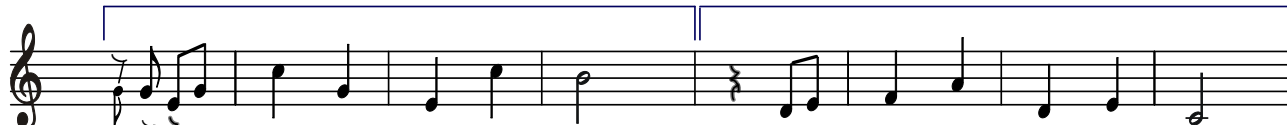
Na sil --- ni --- ci do Prá -- šil jeden mla -- dý ces -- tář žil

b) h. věta - předvěť h. věta - závěť

A kame -- ní, a kame --- ní, a kame -- ní, a kame

c) hudební věta - předvěť hudební věta - závěť

ní, a kame -- ní tam roz -- tlou -- kal, když sil -- ni -- ci štěř -- ko -- val.

Malá písňová forma v přehledu:

1. j e d n o d í l n á:	1 perioda (předvěti a závěti)	a
2. d v o u d í l n á:	2 periody	a - b
3. t ř í d í l n á:	3 periody	a - b - a, nebo a - b - c.

Malou písňovou formu dvoudílnou a malou formu třídílnou (a,b,c) najdeme v písních a kratších instrumentálních skladbách z období baroka, malou písňovou formu dvoudílnou s malým návratem nebo malou třídílnou formu (a,b,a) mívají lidové a umělé písně a kratší instrumentální skladby z období klasicismu i skladby z pozdějších období.

Velká písňová forma

Vedle malé písňové formy existuje ještě písňová forma složená, tzv. **velká forma písňová**. Je to dvoudílný nebo třídílný hudební útvar, kde jednotlivé části označujeme velkými písmeny.

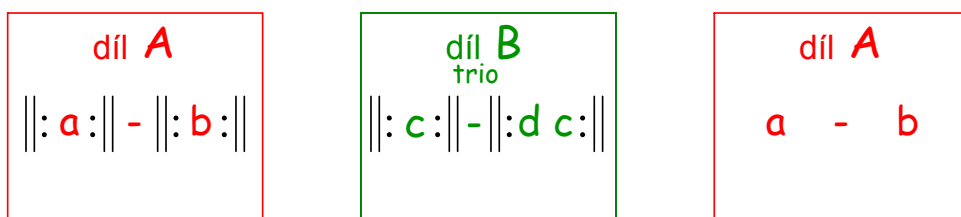
Velká písňová forma dvoudílná je složena ze dvou velkých dílů označených **A** a **B**.

Velká písňová forma třídílná obsahuje tři velké díly: **A B A**.

Každý z velkých dílů je vytvořen z malé písňové formy dvou nebo třídílné.

např.: **A** = a b a, **B** = c d c, a znovu **A** = a b a.
prostřední část **B** se u některých skladeb nazývá **trio**.

Druhá věta Menuet z **Malé noční hudby** od **W. A. Mozarta** má tři části **A - B - A**.

https://www.youtube.com/watch?v=slp_YvtDbXU

Skladby ve velkých písňových formách jsou rozměrnější a obsahově závažnější. Velkou písňovou formu dvoudílnou se najdeme v pochodech, velká třídílná se vyskytuje v tancích a drobných skladbách pozdějších období nebo ve volných větách sonát, koncertů a symfonií.

Skladebné druhy klasicistní hudby

Vokálně-instrumentální hudba:

Z baroka pokračuje tradice **oratoria**, dál se rozvíjí i **opera**. Vznikají její nové druhy - **opera vážná**, **opera komická**. Barokní kantáty v průběhu klasicismu ustupují a přeměňují se na jednoduché skladby - **pastorely**. **Mše** skládají spíše druhořadí skladatelé, populární se stávají mše skládané pro Vánoce. Začíná se prosazovat nový žánr - **píseň** s propracovaným klavírním doprovodem.

Instrumentální hudba:

V oblasti instrumentální hudby dochází ke změnám. Některé formy barokní hudby ustupují do pozadí, např. fuga, některé zanikají. Barokní concerto grosso bylo nahrazeno **koncertantní symfonií** - skladbou pro dva a více sólových nástrojů s orchestrem. Ze starých barokních tanců zůstal jen **menuet**. V průběhu klasicismu se ustálila se podoba **symfonie**, **sonáty** a **koncertu**.

Symfonie = nejdříve třívětá, později čtyřvětá orchestrální skladba. Jednotlivé věty jsou mezi sebou vystřídány v pořadí: 1. rychlá - 2. pomalá - 3. rychlá. Později byla přidána před třetí větu ještě věta taneční ve středním tempu, nejčastěji menuet.

Sonáta = cyklická skladba pro klávesový nástroj nebo sólový nástroj s doprovodem klávesového nástroje. Má zpravidla tři nebo čtyři věty.

Klávesovým nástrojem bylo nejprve cembalo, později kladívkový klavír.

Nástrojový koncert = od dob baroka třívětá cyklická skladba pro sólový nástroj s doprovodem orchestru. V období klasicismu bylo zvykem před koncem první věty vkládat kadenci.

V kadenci sólista zahraje sám technicky obtížné pasáže, volnou improvizací předvádí virtuozitu své hry.

Oblíbenou se stala **komorní hudba**, původně určená pro amaterské domácí muzicírování.

V této době vznikala řada skladeb dvou až čtyřvětých pro různá nástrojová uskupení. Významné postavení má v komorní hudbě **smyčcový kvartet** ve složení: první housle, druhé housle, violoncello a viola.

Vznikl z prvních klasicistních symfonií tak, že skupinové obsazení bylo pozměněno na obsazení sólové.

Drobné instrumentální skladby:

Serenáda = **vícevětá skladba** původně uváděná ve večerních hodinách pod širým nebem.

Divertimento = **skladba** zábavného charakteru, psaná pro pobavení na různých společenských událostech, proto vznikala nejvíce na objednávku. Mívá 5 - 6 kratších vět.

Kasace = **několikavětá instrumentální skladba** na uvítanou, její součástí bývají fanfáry.

Orchester v období klasicismu

S rozvojem instrumentální hudby v době klasicismu dochází ke zdokonalování hudebních nástrojů. **Smyčcové nástroje - housle, violy, violoncella, kontrabasy** - jsou nadále hlavní skupinou nástrojů v orchestru. Novou posilou klasického orchestru se stává řada **nástrojů dechových**. Jsou technicky dokonalejší, zvětšila se síla jejich

zvuku a byly opatřeny novými klapkami. Zobcovou flétnu nahradila **flétna příčná**, novým dechovým nástrojem v orchestru se stal **klarinet**. Z žesťových nástrojů své místo v orchestru nachází **lesní roh**.

Nástroje, které postupem času ustupují z obsazení v orchestru, jsou trubka a nástroje drnkací. Z bicích nástrojů se uplatňují **tympány**. Zásahu na obsazení nástrojů v klasickém orchestru mají čeští hudebníci. Součástí orchestru je stále **cembalo**.

Řízení orchestru má na starosti koncertní mistr prvních houslí, vokálně - instrumentální skladby řídil hudebník od cembala. Úloha dirigenta před orchestrem přišla až později. Počet členů v orchestru tvořilo většinou 40 i více hudebníků.

ORCHESTR V DOBĚ KLASICISMU

Výrazný zvuk orchestru inspiroval i hudebníky klávesových nástrojů k jejich zdokonalení. Vedle zvukově slabého cembala, se prosadil technicky a zvukově dokonalejší **kladívkový klavír**. Díky mechanismu kladívek je možné vytvářet ve skladbách velké dynamické rozdíly.

Skladatelé z období klasicismu

Tři významní skladatelé z období klasicismu působili ve Vídni. Období, ve kterém tvořili svá díla se nazývá vídeňský klasicismus. Jsou to: **Joseph Haydn**, **Wolfgang Amadeus Mozart** a **Ludvig van Beethoven**. Tito hlavní představitelé vídeňského klasicismu měli i své předchůdce, bez nichž by jejich díla nemohla nikdy vzniknout.

Joseph Haydn (1732 - 1809)

- za svého života patřil k nejslavnějším evropským skladatelům,
- bývá označován jako „otec symfonie a smyčcového kvarteta“.

Haydn

Pochází z malé vesničky na rakousko-maďarských hranicích. Od šesti let hrál na různé hudební nástroje, v osmi letech byl přijat do chrámového sboru u sv. Štěpána ve Vídni. Po ztrátě chlapeckého hlasu byl propuštěn a živil se jako svobodný hudebník a příležitostný skladatel. Sám se dál hudebně vzdělával a postupně si získal pověst znamenitého hudebníka. Na přímlovu byl několik let zaměstnán ve službách hraběte Morzina v **Dolní Lukavici u Plzně** jako kapelník.

Zámek Lukavice

Když se Haydn oženil, musel místo opustit. Hrabě zaměstnával jen svobodné hudebníky. Brzy získal jiné místo. Téměř třicet let působil jako kapelník u knížat Esterházyů. Věnoval se komponování a kapelnickým povinnostem: např. odpovídal za hudebníky a za jejich hudební úroveň. Staral se o hudební nástroje. Organizoval operní představení a řídil orchestr na různých koncertech a slavnostech pro pobavení hostů. U Esterházyů měl ale respekt, nebyl nikdy ponížným sluhou.

Když kníže Esterházy zemřel, usadil se natrvalo ve Vídni jako velmi uznávaný a svobodný umělec. Podnikl dvě cesty do Londýna, kde se s úspěchem uvedl jako kapelník i jako skladatel. Po návratu do Vídně se setkává s **Mozartem** a na krátký čas se stává učitelem **L. v Beethovena**.

Joseph Haydn byl velmi pracovitý, zkomponoval velké množství skladeb - **104 symfonií** a přes **80 smyčcových kvartetů**.

Některé ze symfonií mají pojmenování a vztahují se k nim humorné historky.

Symfonie **"Na ochodnou"** vznikla v době, když kníže Esterházy zapomněl poslat své hudebníky na dovolenou. Haydn v partituře nařizuje na konci skladby postupně každému hudebníkovi, aby odkložil svůj nástroj, sfoukl svíčku a po špičkách odešel. Nakonec zůstávají jen dva houslisté, kteří dohrají svůj part. Kníže pochopil a hned po prvním uvedení přikázal, aby hudebníci odjeli.

Symfonie **"S úderem kotlů"** byla určena pro londýnské publikum, které, jak si Haydn všiml, při pomalých větách usínalo. A tak ve druhé větě této symfonie složil téma co nejtišší. Vzápětí následuje silný akordický úder, posílený zvukem tympánu. Posluchači při premiéře málem spadli ze židlí, jak se lekli.

Symfonie **"Hodiny"** byla pojmenována také podle druhé věty, v níž se pravidelně opakuje rytmus připomínající tikot hodin.

Wolfgang Amadeus Mozart

(1756 - 1791)

- měl pověst "zázračného dítěte",
- za svého života považován za geniálního hudebníka a klavírního virtuóza ,
- měl vynikající hudební paměť, dokázal si zapamatovat skladby na jediný poslech a hned je zapsat v notách,
- vedle hudby byly jeho další velkou osobní vášní karty, ve společnosti byl velmi oblíbený.

Narodil se v rakouském městě Salcburku, kde vyrůstal se svou sestrou Marií Annou, nazývanou Nanerl v rodině hudebníka a skladatele Leopolda Mozarta. Hudební vzdělání získal od svého otce. V šesti letech hrál na housle a cembalo, udivoval svými prvními skladatelskými pokusy. Se svým otcem a se sestrou koncertoval u královských a knížecích dvorů, jako malý procestoval řadu evropských měst. Už v 17 letech byl zaměstnán jako dvorní skladatel u salcburského knížecího arcibiskupství. Brzy byl propuštěn a hledal lepší místo. Nakonec se usadil ve Vídni, kde se brzy proslavil. Pokoušel se prosadit jako svobodný umělec, skládal opery, vystupoval na koncertech a vyučoval hudbu ve šlechtických rodinách. Proti vůli svého otce se oženil s dcerou své bývalé bytné, zpěvačkou Konstancí Weberovou.

W. A. Mozart **pobýval** několikrát v **Čechách**. Poprvé jako jedenáctiletý v Brně a Olomouci v době, kdy měl vystupovat u vídeňského dvora. Ve Vídni se rozšířila epidemie neštovic, a tak s otcem pokračoval do Brna a Olomouce.

Další návštěva byla v Praze. Tady zažil velký úspěch s operou **Figarova svatba** uvedenou v novém Nosticově divadle. Druhý pražský pobyt byl pracovní. Pro Prahu složil novou operu **Don Giovanni**. Představení se sborem, sólisty a orchestrem nacvičil. Opera měla velký úspěch.

Nosticovo divadlo

O premiéře této opery v Praze kolovalo několik nedoložených legend.

Podle jedné z nich nebyla ještě večer před premiérou hotová přehra, Mozart ji dopisoval do ranních hodin a hudebníci v přeplněném Nosticově divadle noty dostali až čtvrt hodiny po plánovaném začátku.

V posledním roce svého života pro Prahu napsal ještě slavnostní operu na oslavu korunovace císaře Leopolda II. českým králem. Do Prahy přijel už nemocný a vyčerpaný. Opera **La clemenza di Tito** se úspěchu nedočkala.

Po svém posledním pobytu v Praze napsal ještě operu **Kouzelná flétna**, svou poslední skladbu **Rekviem** už dokončit nestihl. Zemřel v bídě a byl pohřben do společného hrobu s bezjmennými vídeňskými chudáky.

Ve svém díle obsáhl všechny hudební druhy: kromě oper asi **50 symfonií**, **desítky sonát**, **nástrojových koncertů**, **serenád (Malá noční hudba)** a **divertiment**, řadu koncertních árií a **písní, mší a kantát**.

Ludwig van Beethoven

(1770 - 1827)

- stejně jako Mozart byl označován za "zázračné dítě",
- prožil nelehké dětství, agresivní otec ho nutil k hudbě násilím,
- byl obdivován jako skvělý hudebník a klavírní virtuóz,
- jeho tvorba předznamenává nový hudební směr - romantismus.

Narodil se v německém městě Bonnu. Otec byl zpěvákem - tenoristou v bonnské dvorní kapele. Brzy objevil u svého syna mimořádné hudební nadání, nutil jej násilím do hry na klavír i do studia kompozice. Od sedmi let vystupoval jako zázračné dítě, ve dvanácti napsal první skladby. Brzy odjíždí na studijní pobyt do Vídně, kde se měl setkat s W. A. Mozartem, ale vrací se zpět do Bonnu kvůli úmrtí své matky. Musel se postarat o své dva mladší bratry, otec propadl alkoholu. V těžkých životních podmínkách skládá Beethoven svá první díla, studuje na bonnské univerzitě. O pět let později odjíždí do Vídně natrvalo, pokračuje ve studiu kompozice např. u J. Haydna, A. Salieriho. Začíná vytvářet svůj vlastní skladatelský styl, svou vlastní hudební řeč. Kromě hudební skladatelské činnosti, se věnuje úspěšně klavírní hře a působí i jako pedagog. Brzy po začátku své skladatelské kariéry ztrácí sluch. Později, kvůli zhoršující se hluchotě, přestal vystupovat jako klavírista. S postupující hluchotou se stává pro své okolí nepříjemným člověkem. Ke konci života přichází problémy s obživou. Výdělky ze skladatelské činnosti byly malé. Některá díla vytvořil téměř hluchý a nikdy je neslyšel, nakonec ohluchl úplně. V roce 1827 ve Vídni umírá. Na rozdíl od Mozarta měl okázalý pohřeb.

I Beethoven několikrát navštívil **Čechy**: pobýval v Praze a na severu Čech v městě Teplice.

K pobytu v Teplicích se traduje příhoda o Beethovenově setkání s významným německým básníkem. Na společné procházce potkali oba na cestě královskou rodinu se dvorem. Beethoven naznačil básníkovi, že se panstvu nevyhnou. Básník se postavil na stranu cesty a oddaně se poklonil, zatímco Beethoven procházel středem skupiny. Princové se zdvořile rozestoupili a přátelsky skladatele zdravili. Beethoven se sotva dotkl prsty okraje klobouku, čekal, až šlechtická rodina přejde. Když ho básník doběhl, pokáral ho slovy: „Počkal jsem na vás, protože si vás vážím a ctím vás, ale prokazujete jim přílišnou úctu.“ Není známo, co básník odpověděl.

V Karlových Varech se pokoušel léčit svou nedoslýchavost. Několikrát pobýval na zámku v Hradci u Opavy.

Beethoven v lázních Teplice v Čechách

Skladatelská tvorba Ludwiga van Beethovena je rozsáhlá. Vrcholem jeho díla jsou klavírní sonáty, koncerty, symfonie:

Mezi nejznámější patří **Symfonie č. 5 "Osudová"**, ve které se skladatel vypořádává s vlastním osudem, kdy na něj doléhá hluchota.

Významná je **9. symfonie** pro sóla, sbor a orchestr **"S ódou na radost"**.

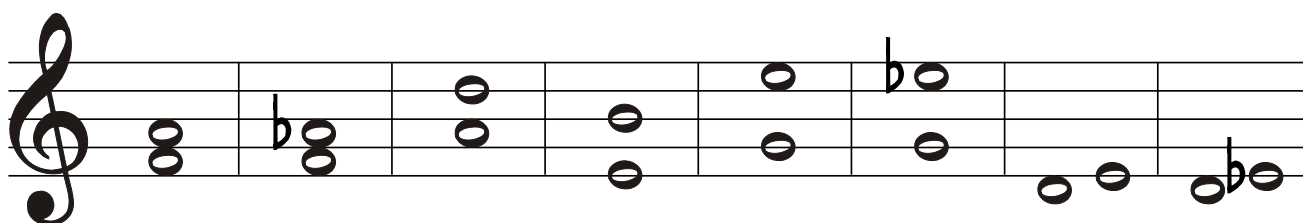
Skladatel napsal jedinou operu **Fidelio**.

... opakujeme si hudební teorii. (3)

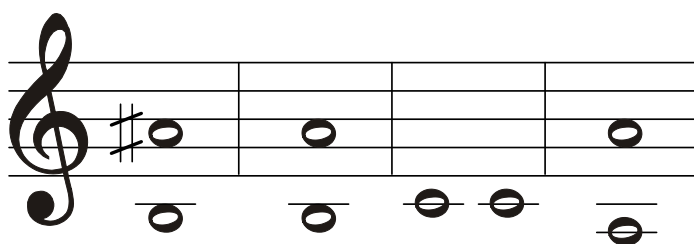
Které z těchto intervalů jsou základní? Zakroužkuj odvozené.

čistá p r i m a, velká s e k u n d a, malá s e k u n d a, velká t e r c i e,
malá t e r c i e, čistá k v a r t a, čistá k v i n t a, velká s e x t a,
malá s e x t a, velká s e p t i m a, malá s e p t i m a, čistá o k t á v a.

Označ intervaly a zakroužkuj jen intervaly základní.

.....

.....

Při určování základních a odvozených intervalů vycházej ze správné tóniny.

Doplň tónické kvintakordy k daným stupnicím.

- nezapomeň doplnit křížky nebo béčka podle předznamenání,
- posuvky piš přímo k notám.

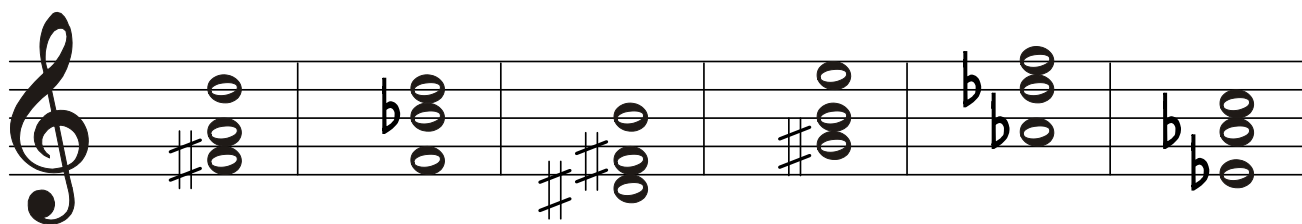
D u r o v ý kvintakord (T5) je složený z velké tercie a malé tercie.

M o l l o v ý kvintakord (T5) je složený z malé tercie a velké tercie.

A dur	Es dur	F dur	g moll	c moll	h moll

... opakujeme si hudební teorii. (4)

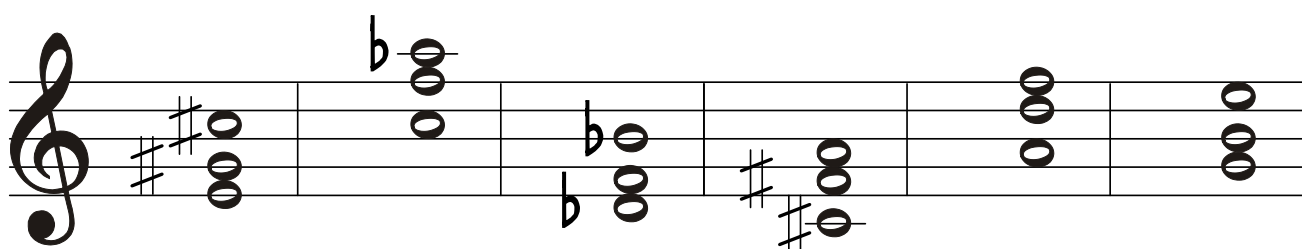
K durovým akordům T_6 a $T_{\frac{6}{4}}$ doplň název tóniny a označení.

D dur: T_6

D u r o v ý sextakord (T_6) je složený z malé tercie a čisté kvarty.
 Durový kartsextakord ($T_{\frac{6}{4}}$) je složený z čisté kvarty a velké tercie.
 M o l l o v ý sextakord (T_6) je složený z velké tercie a čisté kvarty.
 Mollový kvartsextakord ($T_{\frac{6}{4}}$) je složený z čisté kvarty a malé tercie.

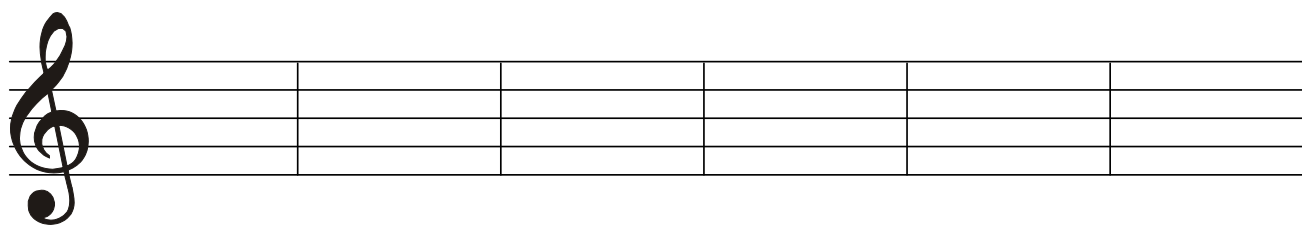
K mollovým akordům T_6 a $T_{\frac{6}{4}}$ doplň název tóniny a označení.

.....

Doplň tónické sextakordy a kvartsextakordy daným stupnicím.

- nezapomeň doplnit křížky nebo béčka podle předznamenání,
- posuvky piš přímo k notám.

T_6 z G dur

$T_{\frac{6}{4}}$ z Fis dur

T_6 z Ges dur

$T_{\frac{6}{4}}$ z es moll

T_6 z dis moll

$T_{\frac{6}{4}}$ z as moll

Hudba romantického období

Hudební romantismus je umělecký sloh převážně 19. století. Romantická hudba je typická svou citovostí. Skladatelé se snaží své pocity a dojmy přenést do hudby tak, aby hudba podobným způsobem působila na posluchače.

Hudebníci se osvobodili od svých šlechtických pánů, u nichž byli zaměstnáni. Skladatelé mohli psát své skladby daleko svobodněji, podle vlastních představ a nebyli nuceni podřizovat se přání svého pána. Hudba se přesunula do koncertních sálů a hudebních divadel. Oblíbené byly koncerty, na kterých byla hudba přístupná všem, kdo zaplatili vstupné. Stala se součástí dobrého vzdělání a hudební nástroje, např. klavír, běžnou součástí domácností. Velmi oblíbené bylo domácí muzicírování. V mnoha městech byly založeny hudební školy.

Skladatelé vycházeli z kultury svého národa. Náměty hledali v historii, v přírodě, často zhudebňovali i díla z literatury. Vznikaly tzv. **národní školy**.

Národní školy vytvářeli hudební skladatelé, jejichž hudba byla inspirována lidovou hudbou svého národa.

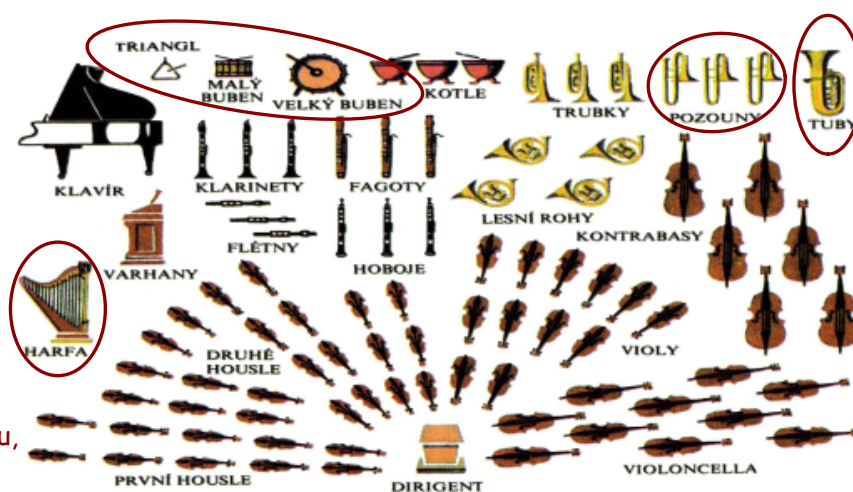
U nás byl takovým skladatelem Bedřich Smetana. Jeho cyklus symfonických básní *Má vlast* je typickým příkladem české národní hudby.

Charakter hudby:

Hudba romantismu vyjadřuje **city** a **nálady**, využívá **prvky lidové hudby**. Vyznačuje se **zpěvnou melodií**; **složitější rytmus** je často doplněn triolami, synkopou a tečkovaným rytmem. Skladatelé využívají zvukových možností některých nástrojů. Romantické skladby mají co nejvěrněji vyprávět příběhy nejen v opeře, ale i v instrumentálních skladbách. Rozvíjí se **programní hudba**, vzniká **symfonická báseň**; skladatelé zhudebňují velká hudební drama.

Do orchestrů si našly cestu nové nástroje, které nikdy před tím v orchestru nebyly. Orchester je složen asi ze 60 - 70 hráčů. Některým nástrojům byly připsány určité vlastnosti a nálady. Lesní roh vyjadřoval klid, trubka slavnost, violoncello smutek. Zdokonaluje se technika hry na hudební nástroje, vznikají další. Klavír dostává dnešní podobu, novým nástrojem je saxofon.

Skladebné druhy hudby romantismu

Instrumentální hudba:

V 19. století se dále rozvíjela symfonická tvorba. Komponují se nadále **symfonie**, novou instrumentální formou romantické hudby se stává:

symfonická báseň = programní skladba psaná pro orchestr. Skladatel hudbou vyjadřuje určitý mimohudební námět nebo děj. Zhudebňuje náměty z historie, literatury (básně, pověsti) nebo dojmy z přírody, apod. Obvykle bývá jednověťá. Více seřazených básní za sebou vytváří tzv. cyklus symfonických básní.

Významným druhem instrumentální hudby zůstává:

koncert pro sólový nástroj a orchestr - sólový part romantického koncertu bývá náročnější, virtuóznější. Nejčastěji píší skladatelé klavírní a houslové koncerty, koncerty pro ostatní nástroje nejsou tak časté.

Oblíbeným nástrojem se stává klavír. Skladatelé píší **drobné klavírní skladby**, ve kterých se výrazně objevují prvky romantické hudby: **eklogy, balady, fantazie, romance, nokturna, bagately, elegie, písně beze slov, koncertní etudy.**

Jako samostatné skladby komponovali skladatelé tance. Uplatňovaly se spíše jako poslechové skladby. Rozšířenými tanci byly: **polka, valčík, polonéza, mazurka.**

Vokálně-instrumentální hudba:

Oblíbenými skladebnými druhy zůstávají **kantáty** a **oratoria**. Nacházíme je v dílech skoro všech autorů té doby. Od 19. století vznikají jako rozměrnější díla, prováděná v koncertních sálech mimo chrámové prostředí.

Největší oblibu si získala **umělá píseň** většinou s klavírním doprovodem.

Hlavním skladebným druhem hudby romantismu se stává:

opera = "zpívané divadlo" - spojuje hudbu a text s dalšími druhy jevištního umění - herectví, výtvarné umění (kulisy, kostýmy), někdy také tanec nebo balet v jeden celek. Textovou předlohou je libreto. Úkolem skladatele je hudbou vyjádřit děj. Operní dílo se dělí na jednání (dějství). Jednání je rozděleno na čísla, výstupy nebo obrazy. Představení zahajuje předehra. V opeře vystupují sóloví zpěváci, sbory (smíšené, ženské a mužské, popř. i dětské). Charakter hudby se vyvíjí podle děje (klidný, dramatický). Rozsáhlý sólový zpěv je árie. V průběhu árie se děj pozastaví, postava "vypráví" své pocity, postoje a nálady. Sólovému zpěvu, který se podobá více mluvenému slovu se říká recitativ. V recitativu se obvykle posouvá děj opery kupředu. Recitativ se většinou připojuje k následující árii. Zpěv několika sólových hlasů je duet, tercet, kvartet apod. Opera od dob baroka prošla různými změnami. Romantická opera je hudební dílo, ve kterém se všechny umělecké obory podílejí stejnou měrou na jejím vyznění.

Druhy oper: **komická, vážná, slavnostní, tragická a lyrická.**

... opakujeme si hudební teorii. (5)

Pstruh

Franz Schubert

Do modré notové osnovy transponuj písničku z tóniny Des dur do tóniny B dur:
(noty piš přesně nad slabiky)

česká slova: Ema Destinová

?

B B F7 B

2/4

Hle v jas-né vo-dě mí -- há se pstru -- hů mršt - ný roj a druh tu druhá

F C7 F F7 B

stí - há, je ve - se --- lý to boj. Já vý - še sto - jím v trá - vě a

F7 B Es B F7

hle - díím v ti - chý kout, jak ve -- se --- le a hra --- vě zná ryb-ka ští - hlá

B Es B F7 B

plout, jak ve -- se - le a hra --- vě zná ryb -- ka ští - hlá plout.

Franz Schubert

(1797 - 1828)

- autor písní a drobných klavírních skladeb,
- často navštěvoval domácí plesy, ne jako tanečník, ale byl vždy připraven improvizovat své valčíky. Ty, které se mu líbily několikrát opakoval, aby si je zapamatoval a mohl je dodatečně zapsat.
- uměl napsat píseň během několika minut,
- písní složil víc jak 600.

Na rozdíl od většiny ostatních skladatelů, byl Schubertův život obyčejný. Vyrůstal na vídeňském předměstí, kde byl jeho otec zaměstnán jako učitel. Základy hudebního vzdělání získal nejprve od svého otce, později byl přijat do chlapeckého sboru ve vídeňském konviktu. Tady si své hudební vzdělání rozšířil. Po ukončení studií zastává místo učitelského pomocníka. Později se stává domácím učitelem hudby v rodině hraběte Esterházyho. Většinu svého života prožil ve Vídni. Věnoval se skladatelskému povolání, život prožil v ústraní, ve společnosti nejbližších přátel. Umírá předčasně, bylo mu 31 let.

Nejslavnějším Schubertovým dílem je symfonie h moll s názvem **"Nedokončená."**

- není posledním Schubertovým symfonickým dílem, jak by se mohlo zdát. Vznikla šest let před skladatelovou smrtí a nebyla dokončena pravděpodobně pro velké množství skladatelovy jiné práce. Byly vypracovány dvě části, ze třetí se dochovala jen malá část. Partitura zůstala zahrabána pod vrstvami nových notových papírů a Schubert na ni zapomněl. Čtyřicet tři let se o skladbě vůbec nevědělo. Legenda, která se kolem symfonie vytvořila, přispěla později k popularitě díla.

Za významná Schubertova díla považujeme **písně**: neznámější jsou dva písňové cykly

"Spanilá mlynářka" a **"Zimní cesta."**

Z komorní hudby je populární **Klavírní kvintet A dur** s variacemi na píseň **Pstruh**.

Variace - hudební forma, ve které se hudební téma obměňuje. Každá následující variace původní téma více a více komplikuje. Těchto variací může být i několik. Na začátku zazní téma, po něm nastupují jednotlivé variace. Nejdříve jsou variace jednoduché a s tématem si hodně podobné. Postupně se variace komplikují. Nejsložitější obvykle zazní na závěr. Někdy jsou variace zakončeny tématem v původním znění.

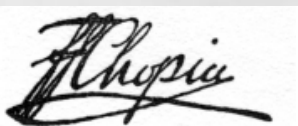
Variace jsou buď samostatnou skladbou nebo jen větou v cyklické skladbě. Obměňování tématu probíhá nejrůznějšími způsoby, např. zdobením melodie, změnou rytmu, harmonie, tempa nebo tóniny.

Fryderyk Chopin

(1810 - 1849)

- nejslavnější polský skladatel a klavírista,
- nazýván "básníkem klavíru",
- své skladby psal hlavně pro sólový klavír, i ostatní skladby obsahují klavírní part.

Vyrůstal v hudební rodině. Od šesti let se věnoval hudbě. Jako zázračné dítě byl obdivován společností šlechtických večírků. Prvním učitelem klavíru byl Čech **Vojtěch Živný**. Hudební teorii studoval na varšavské konzervatoři.

Podnikl několik úspěšných koncertních cest mimo Polsko, později se natrvalo usadil v Paříži, kde učil hudbu, koncertoval a komponoval. Kromě výuky a komponování skladeb žil bohatým společenským a uměleckým životem. Setkával se s významnými umělci 19. století. Téměř celý život bojoval s nemocí, proto často vyhledával léčebné pobyty po celé Evropě. Několikrát navštívil Čechy, pobýval v Praze, Teplicích, Karlových Varech, Mariánských Lázních.

Chopinovo dílo je věnováno hlavně klavíru. Ve svých skladbách se inspiroval polskou lidovou hudbou. Nejvýznamnější skladby tvoří menší díla - tance: **mazurky, valčíky, polonézy**.

Mezi nejpopulárnější skladby patří **Polonéza A dur, op. 40**, známý je **Valčík Des dur, Minutový**, nejhranější mazurkou je **Mazurka B dur**.

Chopinovy tance se od běžného pojetí odlišují, slouží pouze k poslechu.

Další díla tvoří **koncertní etudy**. Původně sloužily jako cvičení ke klavírním koncertům.

Mezi nejznámější etudy patří **Etuda c moll "Revoluční."**

K náročným klavírním skladbám se řadí **balady, nokturna, preludia**. Své místo zauímají i **tři klavírní sonáty**.

Ve své tvorbě se vyhýbal rozsáhlejším hudebním skladbám - symfoniím a programní hudbě, výjimkou jsou **dva klavírní koncerty**.

Součástí všech Chopinových děl je melodie, své skladby obohatil o virtuózní pasážové běhy. Je považován za jednoho z hlavních představitelů hudby romantismu.

Mladý Chopin za klavírem (Obraz polského malíře H. Siemiradzkiego)

Robert Schumann

(1810 - 1856)

- jeden z nejvýraznějších skladatelů období romantismu,
- podobně jako Chopin, se věnoval klavíru a klavírní hře,
- chtěl se stát slavným virtuózem,
- úspěšný byl i jako skladatel písní.

A handwritten signature of Robert Schumann in cursive script.

Narodil se v malém městě na německé straně Krušných hor. Vyrůstal v literárním prostředí, otec byl spisovatel a překladatel, vlastnil knihkupectví a vydavatelství. Díky otci si oblíbil literaturu, ale brzy se u Schumanna objevilo i velké hudební nadání. Hrál na klavír, nejdříve jako samouk. Na přání matky odjel na studia práv. Studia nedokončil a rozhodl se věnovat hudbě. Navštěvoval hodiny klavíru u proslulého pedagoga **Friedricha Wiecka**. Toužil po tom stát se slavným virtuózem, své nároky na hru zvyšoval a z přehnaného úsilovného cvičení na nástroj Schumannovi ochrnula pravá ruka.

- říká se, aby cvičení urychlil, sestrojil si zvláštní dlahu, kterou si přivazoval ke čtvrtému prstu. Tento vynález měl tragické následky. Čtvrtý prst si ochromil a s kariérou virtuóza se musel rozloučit. Začal se věnovat skladbě a literární činnosti. Okolnosti této tragédie nebyly nikdy přesně vysvětleny.

Po této události studia hry na klavír předčasně ukončil. Seznámil se s dcerou svého pedagoga **Clarou Wieckovou**, vynikající klavíristkou. Přátelství se brzy přeměnilo v lásku, později se Clara stala nejen Schumannovou manželkou, ale i interpretkou jeho skladeb.

V závěru života propukla u Schumanna duševní choroba, skladatelská činnost upadá. Po neúspěšném pokusu o sebevraždu skokem do Rýna byl převezen do ústavu, kde brzy umírá.

Schumann několikrát navštívil Čechy. Léčil se v Mariánských lázních, navštívil dvakrát Karlovy Vary, koncertoval v Brně. Při pobytu v Praze se seznámil s **Bedřichem Smetanou**.

Oblíbeným hudebním nástrojem R. Schumanna byl klavír. Svá první díla věnoval tomuto nástroji. Napsal přes dvacet drobných klavírních skladeb: **Dětské scény op. 15**,

inspirované vzpomínkami z dětství,

Album pro mládež op. 68,
určené pro mladé klavíristy.

Později našel uplatnění i mimo klavírní tvorbu. Zkomponoval 4 symfonie, z koncertů vyniká **Klavírní koncert a moll** a **violoncellový koncert a moll**.

Druhou významnou oblastí Schumannovy tvorby jsou písně. Měl vynikající básnické cítění, které dovedl ve svých písních využít. Ze všech nejznámější je cyklus písní: **Láska básníková**.

Clara Wiecková

Petr Iljič Čajkovskij

(1840 - 1893)

- nejslavnější ruský hudební skladatel období romantismu,
- jeho skladatelské dílo je rozsáhlé, zasahuje do všech oborů: psal písně, duchovní a komorní hudbu, koncerty, symfonie, opery, balety.
- prvky ruské lidové hudby spojil s evropskou vážnou hudbou,
- obdivoval díla W. A. Mozarta, vážil si R. Schumanna.

Pochází z početné rodiny, narodil se v rodině ředitele hutí v ruském městě Votkinsk na Urale. V prostředí zámožné rodiny prožil velmi šťastné dětství. Na přání otce studoval nejprve práva, po ukončení studií byl zaměstnán na ministestvu spravedlnosti jako úředník. Zároveň studoval na nově vzniklé konzervatoři v Petrohradě klavír a skladbu. Po ukončení hudebních studií přijal místo profesora na Konzervatoři v Moskvě. Nezdařené manželství a osobní krize byly důvodem pobytu v cizině - v Itálii, Francii a Švýcarsku. Věnuje se skladatelské činnosti za velké finanční podpory bohaté mecenášky paní **Naděždy von Meck**. Stává se světově uznávaným skladatelem a je zván i jako dirigent do celého světa. Ještě v posledním roce svého života slavil úspěchy. Dokončil a provedl svou poslední symfonii. Zanedlouho zemřel. Příčina jeho smrti dosud nebyla vysvětlena.

P. I. Čajkovskij několikrát navštívil **Prahu**, kde dvakrát vystoupil jako dirigent. Na koncertech uvedl některá svá díla. Velký úspěch slavil při prvním uvedení své opery **Evžen Oněgin**. Čechy označil za nejhudebnější národ světa. Při pobytu v Praze se sblížil se skladatelem **Antonínem Dvořákem**.

Dílo P. I. Čajkovského je rozsáhlé. Významné místo zaujímá **tvorba pro klavír**. První díla patří k technicky nenáročným skladbám. Po vzoru Schumanna obohacuje klavírní literaturu cyklem drobných instruktivních skladeb

Album pro mládež, op. 3, nebo klavírním cyklem 12 drobných skladeb **Roční doby**. Nejpopulárnější a nejoblíbenější skladbou všech klavíristů se stal **Klavírní koncert b moll**.

Významná jsou **operní díla**. Napsal 10 oper, z nichž světoznámé jsou opery **Evžen Oněgin**, nebo **Piková dáma**.

Neméně populární jsou **balety Labutí jezero**, **Šípková Růženka** a **Louskáček**.

Je autorem **šesti symfonií**, z nichž nejvýznamnější je **Symfonie č. 6 h moll "Patetická"**.

Richard Wagner

(1813 - 1883)

- je považován za reformátora romantické opery,
- skládal ke svým operám nejen hudbu, ale i text,
- náměty hledal v německých dějinách a pověstech z dob středověku,
- pro orchestr nechal sestrojít několik nových nástrojů: např. „Wagnerovu“ tubu, basovou trubku nebo kontabasový tombón.

Dětství prožil v herecké rodině. O jeho výchovu se staral nevlastní otec, herec a básník, který vzbudil v mladém Wagnerovi zájem o divadlo. Toužil se stát slavným dramatikem. Teprve později se začal zajímat o hudbu. Studoval filozofii na univerzitě a současně hru na housle a klavír, učil se komponování a hudební teorii.

Opera Ludwiga van Beethovena *Fidelio* inspirovala teprve 17 letého Wagnera ke zkomponování prvního díla. Přestavením byl tak nadšen, že se rozhodl stát se operním skladatelem.

Wagnerův život byl složitý: přes deset let žil ve vyhnanství, prošel si chudobou, utíkal před vymahači dluhů. Jeho život byl plný milostných dobrodružství. Působil v několika německých městech, v Lotyšsku, Itálii, Francii, Švýcarsku, několikrát navštívil Čechy.

Poprvé už jako třináctiletý navštívil **Prahu**, později pobýval v **Teplicích**, v **Mariánských Lázních** a léčil se v **Karlových Varech**. V Praze dirigoval svou operu *Tannhäuser*, na koncertě v pražském Žofíně uvedl několik svých děl.

Závěr života strávil v německém městě Bayreuth [bajrojt]. Zde za podpory svých příznivců nechal postavit vlastní operní divadlo, ve kterém byly uváděny pouze jeho opery.

Divadlo v Bayreuthu

Na vzniku podoby divadla Wagner spolupracoval s architekty a prosazoval své návrhy.

Orchestr umístil pod jeviště, aby neodváděl divákovu pozornost při sledování představení. Zatmění hlediště mělo usnadnit vnímání díla. Podlaha hlediště se postupně zvyšovala tak, aby divák dobře viděl z kteréhokoliv místa. Lože a balkóny byly zrušeny. Pro lepší akustiku byla podlaha, sloupy a sedadla vyrobeny ze dřeva.

Těžištěm jeho děl jsou opery: nejznámější a nejvýznamnější operní díla jsou: opery **Lohengrin**, **Tristan a Isolda**, **Prsten Nibelungův**.

Série čtyř oper *Prsten Nibelungův* je dílo mimořádně rozsáhlé. Celkový hrací čas je asi 14,5 hodiny.

Hlediště operního divadla v Bayreuthu

Nikolaj Rimskij-Korsakov: Šeherezáda

Pocházel z rodiny s námořnickou tradicí. Na přání rodičů vystudoval nejprve námořnickou školu v Petrohradě a stal se námořním důstojníkem. Už během studií se zdokonaloval ve hře na klavír, seznámil se s některými petrohradskými hudebníky a začal komponovat. Po návratu z tříleté zaoceánské plavby, se stává profesorem skladby a instrumentace na petrohradské konzervatoři. Proslavil se hlavně jako skladatel operní a symfonické hudby.

Z Korsakovových symfonických skladeb se stala nejpopulárnější orchestrální svita

Šeherezáda hudební vyprávění o sultánovi Šahriaru a princezně Šeherezádě.

Skladatel Rimskij - Korsakov se inspiroval příběhem jedné z arabských pohádek **Tisíce a jedné noci** Hanse Christiana Andersena:

Podle arabských povídek byl sultán zklamaný nevěrou své ženy a chtěl se pomstít ostatním ženám.

Přikázal, aby každý večer přivedli děvče, které vyprávělo pohádky. Když vyprávění skončilo, nechal je na druhý den popravit. I Šeherezáda vyprávěla, jako její předchůdkyně, pohádkové příběhy, ale žádný nedokočila. Sultán byl zvědavý, jak příběh dopadne a odkládal popravu ze dne na den.

Než krásná Šeherezáda dovyprávěla poslední příběh, získala si sultánovo srdce a on od svého krutého rozhodnutí upustil.

Svita **Šeherezáda** má čtyři části:

V první části **Moře a Sindibádův koráb**, Šeherezáda vypráví příběh o mořeplavci Sindibádovi - sultán Šeherezádu přerušuje svými pánovitými výpady.

Ve druhé části **O careviči Kalenderovi**, vypráví o princi Kalenderovi a jeho všelijakých kouscích - když je vyprávění v nejlepším, vstupuje sultán do vyprávění a je jasné, že se dobře baví.

Třetí část **Láska careviče a princezny** je pohádkou o mladém princi a princezně - sultán začne vzpomínat na své dětství.

Čtvrtá část s názvem **Svátek v Bagdádu** je vyprávění o veselém svátku v Bagdádu a napínavém příběhu o lodi která ztroskotá u Magnetové hory - příběh upoutá sultána natolik, že zapomene na svůj hněv a se Šeherezádou se něžně ztotožňuje.

Poslechni si druhou část suitu **O princi Kalenderovi** zapiš hudební nástroje, které poznáš.

Česká národní škola

... co si pamatujeme o Bedřichu Smetanovi
a Antonínu Dvořákovi ...?

Mohli se potkat Antonín Dvořák s Bedřichem Smetanou?

V kterém roce se narodili? B. S. A. D.

Mohli a dokonce se potkávali. Bedřich Smetana se stal kapelníkem orchestru
v Prozatímním divadle, kde také dirigoval. Antonín Dvořák v orchestru hrál na violu.

Antonín Dvořák se vyučil řezníkem, které řemeslo se vyučil Bedřich Smetana?

- a) byl sládek ?
- b) žádné ?
- c) byl kominík ?

Ve které zemi několik let působili? B. S. A. D.

Bedřich Smetana v této zemi napsal významná symfonická díla a koncertní etudu
s názvem Na břehu mořském.

Antonín Dvořák v jiné zemi napsal svou známou symfonii č. 9 ?..... ?

Oba skládali také opery, podtrhni které napsal B. S.?

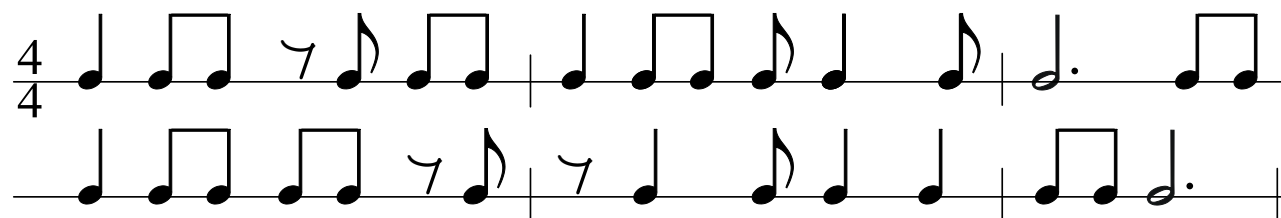
Prodaná nevěsta	Rusalka	Jakobín
Čert a Káča	Libuše	Hubička
Dalibor	Tajemství	Čertova stěna

Nejznámější skladba B. S.? ; jaké napsal tance A. D.?

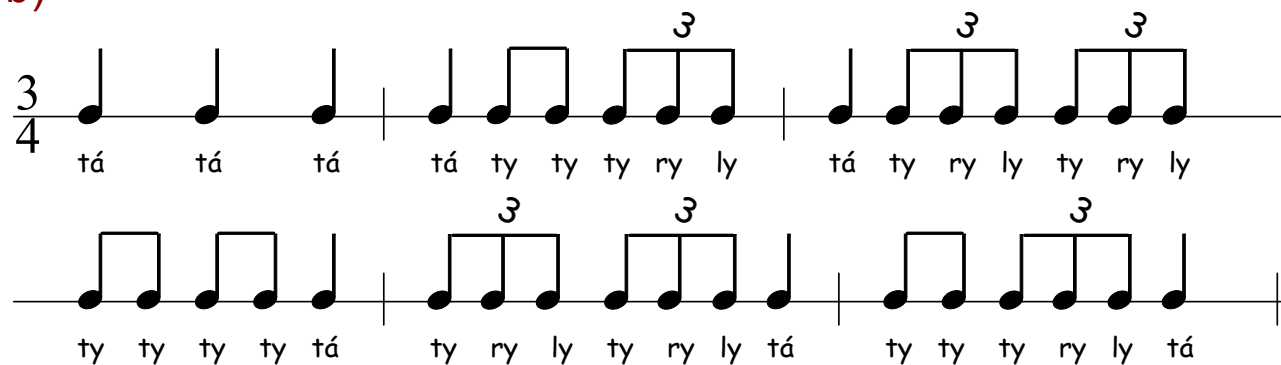
... opakujeme si hudební teorii. (6)

1. Vytleskej nebo vyťukej.

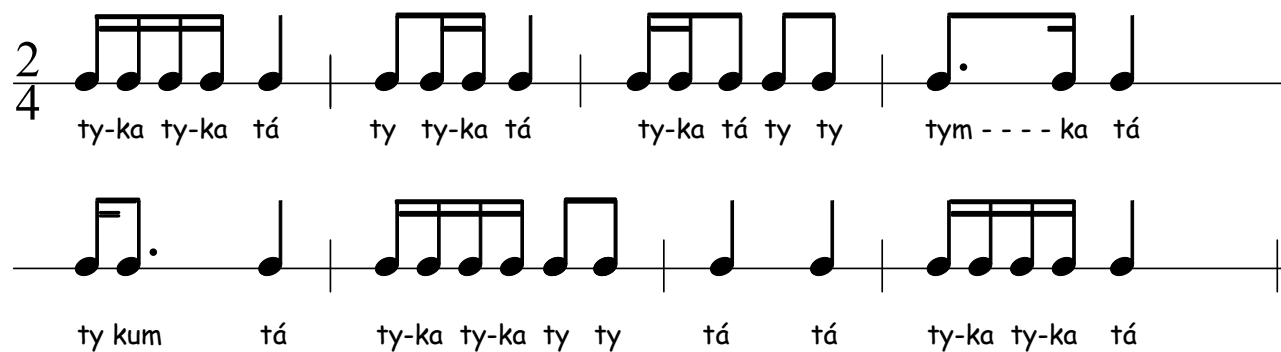
a)

b)

c)

2. Rytmický diktát.

d)

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

Impresionismus

Na konci 19. století vzniká ve Francii nový sloh nazvaný **impresionismus**. Tento umělecký směr pochází z malířství.

Obrazy impresionistů jsou tvořeny krátkými tahy štětcem z nesmíchané barvy. Jsou to vlastně drobné barevné skvrny vedle sebe. Divákovo oko vnímá obraz jako nejasné, rozmazané obrysy, jakýsi výjev, zahalený v oparu. Žádné přesné zobrazení, naopak pouze atmosféra, kterou se malíři snaží zachytit. Své obrazy malují hlavně v přírodě. Zobrazují často vodní hladinu, lodě, kouř z komínů, architekturu zahalenou do mlhy nebo všední život v ulicích, v kavárnách, v zahradních restauracích.

Claude Monet: Impression, soleil levant
(Dojem, východ slunce),

Název impresionismus vznikl podle obrazu francouzského malíře **Clauda Moneta „Svítání“** (Impression)

Impresionismus pronikl také do jiných uměleckých oblastí, projevil se i v **hudbě**.

Do hudby přinesl nové vyjadřovací prostředky:

volné řazení drobných melodií,

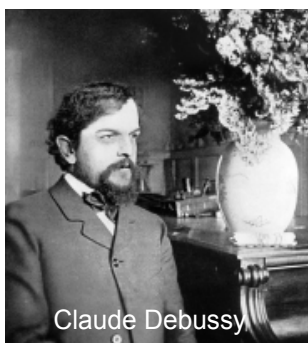
uvolnění harmonie (melodie s harmonií se vzájemně ovlivňují).

Významný je nový způsob instrumentace: skladatelé vytvářeli zajímavé nástrojové kombinace, ve snaze vyhledat novou barvu zvuku. Impresionistická skladba zachycuje poetické představy, dojmy a okamžité nálady.

Za zakladatele hudebního impresionismu je považován francouzský hudební skladatel

Claude Debussy

(1862 - 1918)

Claude Debussy

Claude Debussy se narodil v malém městečku nedaleko Paříže. Rodina žila v chudých poměrech, otec se ocitl dokonce ve vězení. Výchovu osmiletého Claude se ujala jeho teta, která včas rozpoznala jeho hudební nadání. Podporovala ho ve studiu hry na klavír, později ho přihlásila ke studiu hry na klavír a skladby **na pařížskou konzervatoř**. Debussy obdivoval impresionistický malířský směr. Snahy zachytit prchavý vjem, jeho barevný odstín nebo neopakovatelný okamžik nálady s malíři sdílel a rozhodl se je použít ve své hudbě. Skladby Debussyho musíme poslouchat stejně, jako se díváme na obrazy impresionistů: necháme se unést kouzlem hudby.

Nejvýznamnějším dílem z jeho skladeb je opera **Pelleas a Melisanda**,

Z orchestrální tvorby jsou nejdůležitější symfonické skicy **Moře**, cyklus **Obrazy**

nebo **Nocturna**.

Nepřehlédnutelná jsou rovněž jeho drobná klavírní díla: cyklus skladeb **Preludia**, z nichž známé jsou skladby „**Potopená katedrála**“ nebo „**Dívka s vlasy jako len**“.

Mezi další skladatele, kteří byli ovlivněni impresionismem patří:

Maurice Ravel

(1875 - 1937)

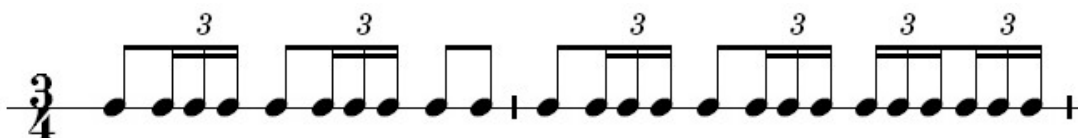
Maurice Ravel

Francouzský hudební skladatel Maurice Ravel se narodil v malém městečku blízko francouzských hranic do smíšené rodiny. Matka byla Španělka, otec pocházel ze Švýcarska. Rodina se brzy přestěhovala do Paříže. V šesti letech začal hrát na klavír, později, kromě hry na klavír, se věnoval i studiu skladby. Od čtrnácti let studoval klavírní hru a skladbu na pařížské konzervatoři. Ve svých dílech byl inspirován španělskou lidovou hudbou, obdivoval díla C. Debussyho. Psal virtuózní hudbu jak pro klavír, tak i pro orchestr. Na konci života utrpěl zranění hlavy při jízdě v taxíku, jehož následkem bylo onemocnění mozku. Byl schopen hudbu vnímat a psát, ale nedokázal ji zapisovat do not. Zemřel na následky nezdařené operace hlavy.

Za nejpopulárnější Ravelovo hudební dílo je považována jednovětá orchestrální skladba **Bolero**. Skladba se stala jedním z největších „hitů“ symfonické hudby 20. století.

Bolero je španělský lidový tanec ve $\frac{3}{4}$ taktu, s kastanětovou předehrou a mezihrami.

Základem skladby je rytmické téma ve tříčtvrtovém taktu, které se neustále opakuje po celou skladbu.

Nad ním zazní melodie, která se nejenom stále opakuje, ale přibírá k sobě jednotlivé nástroje nebo skupiny nástrojů. Orchester pozvolna zesiluje, orchestrální crescendo v posluchači vyvolává postupně dojem, jako by se orchestr zvětšoval nebo přibližoval. V orchestru jsou zastoupené nejen obvyklé nástroje, ale i nástroje méně časté - hoboj d'amour, anglický roh, basklarinet, saxofony, k bubínku, který drží celou skladbu, se přidají gong, celesta, tam-tam.

Maurice Ravel byl věhlasný mistr instrumentace. Pro symfonický orchestr přepsal **Musorgského Obrázky z výstavy**, původně napsané pro klavír.

a

Pokuste se při poslechu Ravelovy skladby Bolero tleskat rytmický motiv neustále dokola. Podařilo se vám to bez chyby až dokonce skladby?

Manuel de Falla

(1876 - 1946)

Manuel de Falla

Významný španělský hudební skladatel, klavírista a představitel impresionismu. Věnoval se studiu španělské lidové hudby. Často navštěvoval Francii, kde se seznámil se skladatelem **C. Debussyem**, a ostatními impresionisty. Jeho hudba obsahuje temperamentní rytmy a melodie inspirované španělskými lidovými písněmi.

Hudba 20. století

Hudba 20. století prošla mnoha změnami. Skladatelé hledají nové cesty, vzniká řada nových skladatelských stylů. Do hudby pronikají zcela nové prvky: skladatelé vymýšlejí nové způsoby, jak posluchače zaujmout nebo překvapit. Vyhledávají nové způsoby hry na tradiční nebo nové hudební nástroje. Je to století úplně nové hudby.

Doposud jsme v hudbě vnímali určité vztahy. Základem skladby je tónina, sestavená z tónů stupnice. Některé tóny ve stupnici mají větší význam: - nejdůležitější je tónika, ostatní tóny stupnicové řady, mají k tónice určitý vztah; vytvářejí napětí, rozjasnění, uklidnění nebo naopak určité zneklidnění. Takový pořádek v hudbě nazýváme tonalita. Tedy skladba, ve které můžeme určit tóninu se nazývá skladba tonální.

Pokud ve skladbě nemůžeme určit žádnou základní tóninu a všechny tóny ve skladbě jsou stejně důležité, mluvíme o skladbě atonální.

Prvními skladateli, kteří významně zasáhli do moderní hudby 20. století byli:

Igor Stravinskij

1882 - 1971

- ruský skladatel, dirigent, klavírista
- velkou část života strávil v zahraničí,
- ve své tvorbě prošel několika různými styly,
- v posledním období se přiklonil k dodekafonii,
- těžištěm jeho skladeb jsou balety.

a

Arnold Schönberg

1874 - 1951

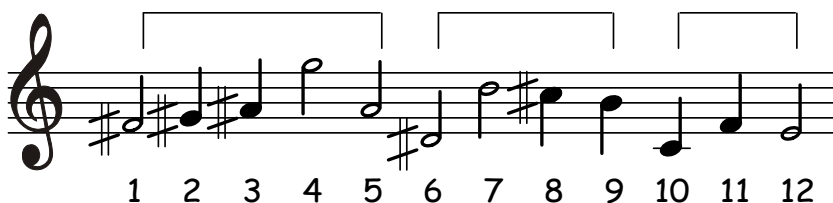

- rakouský skladatel, hudební teoretik, malíř,
- emigroval do Francie a USA,
- hlavní představitel hudby 20. století,
- vytvořil novou skladatelskou metodu - dodekafonii,
- většinu skladeb psal jako atonální hudbu.

Dodekafonie je skladebná technika, která používá 12 tónů chromatické stupnice.

Na začátku komponování si skladatel vytvoří dvanáctitónovou řadu, tóny z řady používá v melodii tak, že nesmí žádný opakovat. Z několika vytvořených řad vzniká celá skladba.

dodekafonická řada:

Dodekafonická hudba je na poslech náročná, na posluchače působí chaoticky.

Hudba 20. století

Naše hudební kultura se rozvíjela v těsné blízkosti s evropskou hudbou. Skladby **Bedřicha Smetany** a **Antonína Dvořáka** jsou srovnatelné se skladbami světově proslulých autorů.

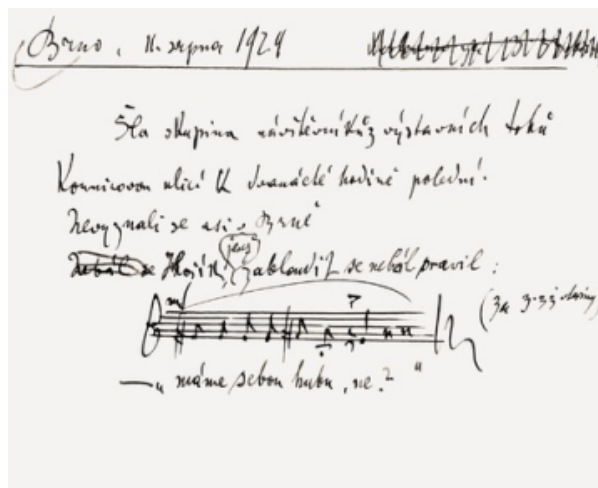
Jedním z nejvýznamnějších světových skladatelů počátku 20. století u nás je skladatel

Leoš Janáček - moravský hudební skladatel,
1854 - 1928
pedagog, sbormistr
a dirigent, organizátor
hudebního života,

- světově uznávaný skladatel,

- ve svých dílech se nechal
inspirovat moravskou lidovou
hudbou,

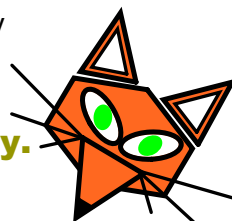

- do hudební podoby převáděl rytmiku a intonaci mluvené řeči.

Pochází se severomoravského města **Hukvaldy**, kde už jako dítě zpíval na kůru v kostele. V jedenácti letech odešel na hudební studia do Brna. Začal komponovat a věnoval se hře na klavír. Původně se chtěl stát klavíristou. Na začátku své skladatelské dráhy se inspiroval moravskou lidovou hudbou. Ve světě se proslavil hlavně svými operami. Nejznámější z nich jsou:

Její pastorkyňa, Kát'a Kabanova, Příhody lišky Bystroušky.

Lidovou hudbou rodného kraje se inspiroval i v díle **Lašské tance.**

Dalším světově proslulým českým hudebním skladatelem hudby 20. století je skladatel **Bohuslav Martinů** 1890 - 1959

- narodil se ve věži kostela v Poličce ve východních Čechách,
- studoval hru na housle, klavír a varhany na pražské konzervatoři, později byl „propuštěn pro nenapravitelnou nedbalost.“
- působil jako houslista v orchestru Česká filharmonie,
- později studoval ve Francii, která se pak stala jeho druhým domovem, pobýval v USA, na konci života žil ve Švýcarsku.

Toužil vrátit se do Čech, ale to se mu nesplnilo. Jako vzpomínku na rodnou vlast složil kantátu **Otvírání studánek**, ve které zhudebňuje kouzlo lidových slavností. Podnětem k napsání tohoto díla byla báseň Miloslava Bureše. „**Píseň o studánce Rubínce.**“

Podle lidové tradice vítají lidé jaro otvíráním studánek, tj. symbolickým vyčištěním pramene po dlouhé zimě.

[illegible]

[illegible]

... co musím umět na pololetní test

1. Seřadit jednotlivá období podle vzniku (pravěk, starověk, středověk, renesance, baroko, klasicismus).
2. Vysvětlit pojem vokální polyfonie.
3. Hudební renesance (G. P. da Palestrina), představitel české renesanční hudby - str. 15.
4. Hudba v období baroka (A. Vivaldi, G. F. Händel, J. S. Bach).
5. Hudba v období klasicismu (J. Haydn, W. A. Mozart, L. v Beethoven).
6. Poznej 8 hudebních ukázek

... co musím umět na závěrečný test

1. Seřadit jednotlivá období podle vzniku (pravěk, starověk, středověk, renesance, baroko, klasicismus, romantismus, impresionismus, hudba 20. století).
2. Počátky hudby - pravěk, první hudební nástroje.
3. Hudba ve starověku, Řecko, Řím.
4. Středověká hudba, (Gregoriánský chorál, potulní muzikanti).
5. Hudební renesance (G. P. da Palestrina, český renesanční skladatel).
6. Hudba v období baroka, (A. Vivaldi, G. F. Händel, J. S. Bach a jejich nejznámější skladby).
7. Hudba v období klasicismu (J. Haydn, W. A. Mozart, L. v Beethoven).
8. Hudba v období romantismu (F. Chopin, R. Schumann, P. I. Čajkovskij, R. Wagner, česká národní škola - str. 48).
9. Hudební impresionismus, (C. Debussy).
10. Hudba 20. století, dodekafonie, (A. Schönberg, I. Stravinskij, L. Janáček, B. Martinů).